

המשכיל

maskil

■ Z obsahu

Auschwitz zítřa4

Spravedlnost pro třetí generaci8

HYDE PARK
Cenzura nebo vyváženost?20

■ Krátce

Jednoho dne se vzpomínky na Osvětim definitivně přesunou z vědomí těch, kdo přežili, do prostoru psaného slova. Stanou se písmem, protože přeživší svěří vzpomínky písmenům. Písmo je svaté. Podle chasidské legendy lze z písmen sestavit plnost stvoření. V písmu se pak zachová vše, co znaky mohou pojmout, ale oživit je můžou jenom žijící pokolení.

Szilárd Borbély

Použití mandlí navíc ukazuje, že recepturu ovlivnili i španělští Židé. Pěstování mandlí patřilo k hlavním zaměstnáním Židů ve Středomoří a byli to právě španělští Židé, kteří při pečení svých tortas poprvé použili mleté mandle místo mouky.

Tina Wassermann

Do této Vídně podzimu 1918, zedrané, zimomřivé, hladové a přeorané, dezorientované a zbavené vši důstojnosti – vtrhl onen mohutný proud černých východních Židů. S bystrostí a cílevědomostí své rase vlastní se zachytili u svých soukmenovců – starousedlíků, a s pomocí dříve uvedených pomocných organizací, rozvinuli bleskově aktivity netušené a normálnímu Vídeňáku nepochopitelné, neboť byli pilní, neúnavně pracovití, a nepopřávali si oddechu ani radovánek – s výjimkou posvátného SABATU.

Ivan Vávra

SPRAVEDLNOST PRO TŘETÍ GENERACI

Adolf Wiesner (1871–1942), „Portrét paní Malviny Kolbenové“ z roku 1917, olej na plátně, 114x92 cm

CO HODLÁ NORSKO UDĚLAT S ÍRÁNEM?

Přetiskujeme článek švédské autorky žijící v Oslo, který vyšel 22. listopadu 2006 v deníku Aftenposten.

Ahmadínežád vyhrožuje. Musíme být úplně naivní anebo úplně lhostejní, jestliže nebereme jeho slova o „vyhlazení Izraele z mapy světa“ vážně. Jak se zachová Norsko?

Podněcování ke genocidě

Spravedlnost vítězí. Argentina požádala o vydání íránského exprezidenta Rafsandžáního, aby mohl být postaven před soud v souvislosti s útokem na židovské kulturní centrum v Buenos Aires v roce 1994. Při útoku bylo 86 lidí zabito a více než 300 zraněno.

Proč by stejně tak neměl být zatčen i současný íránský prezident a postaven před mezinárodní soudní tribunál v Haagu? Za jaký zločin? Za podněcování ke genocidě.

Neboť denně vyhrožuje, že vyhladí suverénní, mezinárodním společenstvím uznávaný stát, členskou zemi OSN, Izrael. Obyvatelé této země (Židé, muslimové, křesťané) žijí v neustálé obavě z Íránu, který je vojensky stále silnější.

Od nástupu islamistického režimu v roce 1979, klerikální režim i sekulární politikové,

kteří vládou Íránu železou pěstí, pronásledovali, mučili a zavraždili statisíce lidí, kteří zastávají odlišné názory, a několik miliónů lidí donutili odejít do exilu. Starost o „blaho“ občanů je nejsilnější stránkou íránského režimu.

Odvedení pozornosti nespokojených

Ahmadínežád však objevil mocný politický nástroj k odvedení pozornosti od narůstající nespokojenosti lidu. Říká, že příčinou rostoucí íránské a muslimské bídy je sionistický stát. Izrael tedy musí být bezpodmínečně zničen!

Franz Kafka si do svého deníku jednou zapsal: „Nejprve zabíjejte lidi slovem, potom zbraněmi.“

To je právě cesta, kterou Ahmadínežád nastoupil. Jako hlava státu provádí neúnavně to, co Němci nazývají „Rufmord“, signalizovaná vražda izraelského lidu. Očerňuje tuto zemi, popírá Hitlerovo vyvražďování Židů, zpochybňuje právo židovského státu na existenci. Zároveň cílevědomě pracuje na vývoji jaderných zbraní.

Za padesát let podrobí budoucí historikové důkladnému zkoumání mlčení dnešního světa. Politikové naší doby budou přirovnáváni k politikům 30. let, kteří se příliš dlouho stavěli hluchými a slepými k Hitlerovým plánům. Je rozhodně podivné, že nikdo nereaguje, když poprvé v moderní době hlava státu vyhrožuje vyhladit jiný národ z povrchu zemského.

V rozporu s OSN

Zejména proto, že Ahmadínežádův deklarovaný cíl je v přímém rozporu s konvencí OSN o Prevenci a postihu genocidy, kterou Valné shromáždění OSN přijalo 9. prosince 1948, a která byla do dnešního dne ratifikována více než 150 státy, včetně Norska.

Podle této rezoluce je genocida, jasně a veřejně deklarovaná genocida, jejímž cílem je úplné nebo částečné vyhlazení národnostní, etnické, rasové nebo náboženské skupiny, zločinem podle mezinárodního práva, a to jak v době míru, tak v době války.

Článek 1 konvence říká, že státy, které konvenci podepsaly, jsou povinny předcházet a trestat nejen vlastní genocidu, ale i nabádání k ní. Takže je povinností Norska

jako signatáře této konvence pomoci pohnat íránského prezidenta k zodpovědnosti před Mezinárodním soudem v Haagu.

Musí nést odpovědnost

V lednu 2004 se ve Stockholmu konala konference nazvaná „Předcházení genocidě: výhrůžky a odpovědnost“. V průběhu konference podepsalo 55 zemí dokument, v němž se zavazují, že budou ostře reagovat v případech „vyhrožování genocidou, masovou vraždou, vražedným konfliktem, etnickými čistkami stejně jako v případě smrtících ideologií a nabádání ke genocidě“.

Norský zástupce na konferenci, ministr zahraničí Vidar Helgesen, se zaručil, že norská vláda bude k této otázce přistupovat se vší vážností a bude důsledně vystupovat proti jakémukoliv fyzickému ohrožování či verbálním výhrůžkám genocidou.

Má snad současná vláda jiný postoj? Nebo snad byla norská ratifikace konvence OSN o genocidě zrušena? To by vysvětlovalo tiché přijímání Ahmadínežádových výhrůžek. Ale pokud se naše politika nezměnila a Norsko chce brát své mezinárodní závazky vážně, je toto mlčení velmi znepokojující.

Jestli Jens Stoltenberg, Jonas Gahr Støre a jejich vláda při výkonu svého poslání zavírají oči, když jsou svědky toho, jak totalitní diktátor nabádá ke genocidě, pak to snižuje alespoň *moji* úctu k mužům a ženám, kteří vládou této zemi.

► Gabi Gleichmann

Přeložila Kateřina Weberová

REFORMNÍ MINJAN

Srdečně zveme všechny zájemce na

společné šabatové bohoslužby reformního minjanu

pod záštitou World Union for Progressive Judaism

vede rabín Tomáš Kučera

pátek 26. ledna 2007 od 18 hodin

Kabalat šabat a následný Oneg šabat

sobota 27. ledna 2007

od 10 hodin Šachrit se čtením z Tóry
od 12.30 společné studium týdenního oddílu Tóry

místo konání:

Židovská obec (3. patro), Maiselova 18, Praha 1

Jsem student UK v Praze

a píši **diplomovou práci o spisovateli
Maxi Brodovi (1884–1968).**

Hledám jakékoliv **památky, vzpomínky
na M. B. a členy jeho rodiny či další
příbuzné a přátele.**

Děkuji předem a prosím o kontakt: *Radek Veselý,*
tel./zázn.: 267 310 082, mobil: 603 383 333,
email: radek.vesely1979@volny.cz

**Program Bejt Simcha
leden 2007**

**sobota 13. ledna
od 10 hodin v Bejt Simcha**
Sobotní ranní bohoslužba s rabínem
Ronaldem Hoffbergem a Masorti Olami

**V pátek 26. a v sobotu 27. ledna
se v Bejt Simcha bohoslužby
nekonají – zveme všechny,
aby se připojili k reformnímu
minjanu, vedenému rabínem
Kučerou, na Židovské obci
(viz pozvánka na této straně)**

PRAVIDELNÉ AKCE

Kabalat Šabat každý pátek od 18 hodin

Kurz liturgie a zpěvu, vedený rabínem
a kantorem Michaellem Dushinským –
ve čtvrtek od 18.30 h; pro přihlášky a bližší
informace kontaktujte Bejt Simcha

HODINY PRO VEŘEJNOST

každý pátek od 16.30 do 18 hodin

Bejt Simcha

Mánesova 8, 120 00 Praha 2

Telefon: 222 251 641, 724 027 929

E-mail: kehila@bejtsimcha.cz

Web: www.bejtsimcha.cz

JAK ZÍSKÁVAT MASKIL?

**a) v elektronické podobě na
www.maskil.cz**

**b) v tištěné podobě za cenu poštovné-
ho a balného;** pošlete, prosím, svoji žádost
na adresu Bejt Simcha, Mánesova 8, 120 00
Praha 2, telefon/fax: 222 251 641, e-mail:
maskil@maskil.cz (to je důležité, zejména
pokud platíte bankovním převodem, neboť
v tomto případě se jinak nedozvíme adresu,
na niž máme Maskil zasílat); výše poštovné-
ho a balného je **v ČR minimálně 250 Kč
ročně;** uvedený obnos nám laskavě zašlete
**složenkou nebo na bankovní účet
číslo: 86-8959560207/0100** u Komerční
banky, variabilní symbol je 88888 (5x8)

*Tištěnou verzi časopisu je rovněž možné si vyzvednout
osobně přímo v Bejt Simcha.*

AUSCHWITZ ZÍTRA

Hledání pevného bodu v době po Katastrofě. I tak by se dala pojmenovat podstata díla současného maďarského básníka, dramatika a esejisty Szilárda Borbélye (1964). Cesty, které volí, však zdaleka nejsou vyšlapané a mohou se zdát i provokativní. V otištěném esejí se snaží ukázat moment utrpení spojeného s holocaustem jako výchozí bod pro jeho teologickou interpretaci. V esejí je současně patrný kontroverzní – pro příslušníky obou složek židovskokřesťanské kultury v jiném smyslu sporný přístup – a současně i snaha o jemnou a vyváženou formulaci.

Esej byl publikován ve víkendové příloze deníku Népszabadság u příležitosti výročí osvobození koncentračního tábora v Osvětimi. Zkrácená verze původního textu.

Jednoho dne se vzpomínky na Auschwitz definitivně přesunou z vědomí těch, kdo přežili, do prostoru psaného slova. Stanou se písmem, protože přeživší svěří vzpomínky písmenům. Písmo je svaté. Podle chasidské legendy lze z písmen sestavit plnost stvoření. V písmu se pak zachová vše, co znaky mohou pojmut, ale oživit je můžou jenom žijící pokolení.

Ústní podání, paměť rodin je důležitá i proto, že právě skrze ni se psané slovo budí k životu. Jak však bude možné vyprávět o Auschwitz zítřka, až se svědkové odmlčí? Jedním z nejzávažnějších problémů budoucnosti Auschwitz je jeho racionalizace a také gesto relativizace, jež s ní souvisí. Jsou to docela lidské tendence. Byl však Auschwitz lidským jevem? Máme na něj nahlížet jako na součást lidských dějin? Nebo je třeba chápat jej jako něco, co lidské není, a co se projevilo v čase a v dějinách?

Auschwitz je pro Maďary v první řadě tragédií maďarských dějin. Po uplynutí šedesáti let zůstalo po zdejších venkovských Židech sotva něco, co lze považovat za hmotnou kulturu. Domy odvečených Židů ve východomaďarských vesnicích byly vypleněny, vydrancovány, vypáleny, stejně tak jejich obecní budovy. Ve vsi, kde jsem vyrůstal, byla modlitebna, lázeň, základní škola. Byla tam místa židovského rituálního života. V roce 1944 byla zbořena, dnes si na ně sotva kdo pamatuje. Nejsou nijak označena. Kameny, jež se zachovaly ze zdejšího židovského hřbitova, někdo definitivně rozkradl po roce 1989. Místní kameníci rozřezali cennou červenou žulu na tenké pláty a použili je znovu na náhrobní kameny. Z maďarské provincie zmizeli venkovští Židé se svými specifickými činnostmi, kulturou, se zaběhnutými formami soužití. Zmizeli ti, kdo na sebe kromě vlastních břemen vzali také tíhu maďarského osudu a dějin. Z Evropy pak zmizely dvě, tři generace a humanistická tra-

dice utrpěla nevyčísitelnou ránu. Pýše a aristokratismu evropské kulturní identity byl zasazen smrtelný úder. Zhroutilo se estetické pojetí umění a vznosné poslání filozofie. Byla vyvrácena víra devatenáctého století v důstojnost jedince a v integritu osobnosti.

Sám jsem se narodil dvě desetiletí po uzavření Židů na maďarském venkově do ghett a po deportacích. Původ mám nejasný, sporný, a také z toho důvodu vnímám Auschwitz jako součást židovskokřesťanské tradice. Právě proto mě udivuje, proč se nestal společnou věcí Židů a křesťanů. Proč úvahy o holocaustu hluboce nezasáhly dosavadní kristologické myšlení, ač je přece mohly dokonce i zvkladat.

Instinkt sebezáchovy musí pojímat včerejší hrůzy jako přirozenou danost zítřka. Děs, který se v Auschwitz projevil, se tak stal součástí dějin, ale toto zpochybnění ideálu humanismu neučinilo z Auschwitz prubřský kámen, který by korigoval náhled lidstva na vlastní budoucnost. Smýšlení, které se Auschwitz snaží pominout, interpretuje vše jako tragédii Židů nebo jako německo-židovskou záležitost. Jiní se pokoušejí jej popírat. Další odmítají přijmout břemeno zodpovědnosti dalších generací za něj. Se skutečnou zkušeností Auschwitz je ochotno konfrontovat se čím dál méně lidí. Auschwitz je lidské dílo. Byl lidmi provozován. Umožnilo jej lidské myšlení: teologie a filozofie. Má smysl jen

v rámci židovskokřesťanské kultury. Auschwitz je trhlinou, již utrpělo pojetí člověka v rámci této kultury. Koncem něčeho a počátkem něčeho. V tomto smyslu nelze pominout jeho revelativní, zvěstovatelskou sílu. Budoucnost Auschwitz zřejmě závisí na zjevení, jež se v něm skrývá. To ono jej může ochránit před popíráním a relativizací, případně před oficiálním „zprošťováním se“ břemene holocaustu.

Uplynulých šedesát let znamená obvyklé dvě generace. To, co pro přeživší znamenal děs zhuštěný do jména Auschwitz, se později narození už nedozvědí z ústního podání, ale jen z písemných zdrojů. Kdo jím prošli, mohli o něm mluvit jen útržkovitě.

Osvětlimské komíny jsou coby prostředky hrůzy posvěceny utrpením obětí. Ani zapsaná bolest přeživších nekřičela na ty ostatní dost srozumitelně. Křičela nadarmo, protože ti, kdo neznali jejich zkušenost, nechápali, co vzkazují. Mnozí z nich spáchali po desetiletích sebevraždu, protože nemohli břemeno holocaustu unést. Není divu, chce-li se svět této hrůzně tíhy zbavit. Přitom však vrazi žili dál v klidu a s rozjařenou tváří, pokud je výměr spravedlnosti nechal. Duši měli klidnou. Nepocíťovali výčitky svědomí. Předsudky naivního a sentimentálního humanismu byly zkompromitovány, protože dosavadní klišé o zločinu a trestu ztroskotala. ▶

► Konečné řešení bylo šléným nápadem, jak vyhladit rasově nevymezitelnou skupinu lidí, odhodlání k němu bylo ideologickým nutkáním pramenícím z nové mocenské technologie: z totalitarismu. Existenci táborů je potřeba vnímat – jak vždy upozorňuje Imre Kertész – právě v kontextu totalitarismu. Konečné řešení nebylo pouhým vražděním, jeho jazyk, jeho biologické tendence se soustředily na geny v dnešním slova smyslu. Pokud důsledky holocaustu hodnotíme v teologických dimenzích, z hlediska židovskokřesťanské kultury, měli bychom vzít v úvahu, že jeho konečné řešení směřovalo k tomu, aby židovský Ježíš byl zpětně zavražděn také geneticky. Formulováno dnešním jazykem: založením táborů se evropská kultura pokusila vymazat z lidského genomu jeho božskou část, jež se skrze dějiny spásy snesla do času a vstoupila do dějin.

Paradox dějin podporuje metafyzickou zkušenost: pád člověka znovu otevřel cestu k budoucnosti. Nacistická říše v Auschwitz uzavřela svou nejhrušnější tvář ve snaze ji utajit. Než nacisté založili a otevřeli tábory, lidský duch dávno vystavěl svět, který umožnil existenci Auschwitz. Ten však uza-

vršením táborů neskončil. V jistém smyslu v něm žijeme dál, jen se nám to zdá přirozené. Technologie moderních masových společností jsou dědictvím totalitárních systémů. Ohrožení totalitarismem a jeho přetrvávání evokuje stín táborů. Protože když byly tábory před šedesáti lety osvobozeny, jejich brány se nejen otevřely, ale také rozevřely na svět. Od té doby do něj zejí a nebylo síly, jež by k nim postavila cherubíny s planoucím mečem.

Jak bude zítra možné o Auschwitz mluvit? Nebudou už ti, kdo jej přežili, o jeho děsu bude vyprávět jen umění a mýty masové kultury. Což nebude totožné se zkušeností těch, kdo jím prošli. Také Auschwitz se změnil v jeden z mýtů. Pokud se však někdo pokusí jej rozluštit a pochopit, může se na základě vlastního materiálu a zákonitostí dobrat pravd, jež význam Auschwitz obohatí. K utrpení galilejského Žida jménem Ježíš se umění a mýty znovu a znovu vracely, vždy se v něm dobíraly něčeho nového. V lidském utrpení si povšimly božského milosrdenství. A nalézaly naději, že dobro, sebeobětování je silou, která je schopná zvítězit nad mocí Zla. V Auschwitz, na dně času

a dějin, kam kleslo topící se lidstvo dvacátého století, bylo navzdory kruté racionální logice věcí přítomno lidské milosrdenství a útrpnost. A tam, kde jeden člověk zachraňuje druhého člověka, je zachraňován i svět. Svět, v němž má Bůh své místo.

A přece se nikdo nepokusil v kontextu Písma konsekventně interpretovat ani význam táborů v rámci dějin spásy, ani jejich kristologické souvislosti. Zatímco se Auschwitz definitivně přesouvá do prostoru psaných textů, zatímco o něm vznikají díla písemnictví, bylo by i jeho pochopení možné jen z písma. Jak se traduje v chasidských legendách, mluví písmo jazykem stvoření. A protože sestává z dvaadvaceti svatých písmenek, nemůže pojmut naprostou temnotu, dokonalé zlo, nemilosrdnou nenávisť. O hrůzách může podávat zprávu jen ústní tradice, písmo je zjevit nemůže. Komíny táborů vyhasly před šedesáti lety, Auschwitz je však věčně planoucím ohněm na horizontu příštích věcí. Dlouhým, temným stínem na nebi evropských dějin, hrůzným ohněm komínů neznatelně probleskuje hvězda spásy. Jednou ji uvidíme. Snad.

► Szilárd BORBÉLY

BORBÉLY – BÁSNÍK MEZNÍ PROBLEMATIKY

Szilárd Borbély se ve svých básních pohybuje na oné hranici, kde se do omezenosti lidského jazyka dere nezměrnost jazykového „zásvětí“. Pokud se charakteristika básnické osobnosti může opírat o životopisná fakta, pak je namístě je zmínit. Autor se narodil ve východomadarském městečku Fehérgyarmat, kde jeho otec přišel na svět v křesťanské rodině jako nemanželské dítě židovského souseda. Prakticky celá židovská větev Borbélyových předků zahynula v Osvětimi. Nemanželské kořeny dávala venkovská společnost básníkovu otci pocítit a pocit vyděděnosti se přenesl i na jeho syna. To způsobilo, že se rodina koncem sedmdesátých let odstěhovala a od roku 1984 žije Szilárd Borbély v Debrecínu, kde od počátku devadesátých let přednáší na zdejší univerzitě literární dějiny. Jako literární vědec se zaměřuje na mezní problematiku – na hranici baroka a osvícenství v maďarské literatuře. Hranice, kterou v zeměpisném smyslu obývá – hranice města a rozlehlé pusty – se tu setkává s mezí, na níž se právě v době, o které

bádá, vzájemně střetávaly, podněcovaly i potíraly racionalismus a náboženská vroucnost. V dosahu Debrecína jsou dodnes k nalezení místa připomínající osídlení chasidů, kteří na severovýchod dnešního Maďarska přicházeli koncem 18. století. Jejich nejvýznamnější osobnosti – kálevský svatý Ázik Toub či rabín Jismach Moše z Íhelu (legendy o nich známe díky Jiřímu Langerovi, který je popsal v knize *Devět bran*) – působily ve stejné době a ve stejném geografickém prostoru jako někteří významní představitelé maďarského osvícenství. Stejně tak je ovšem nedaleko Debrecína k nalezení ves Máriapócs – poutní místo maďarských řeckých katolíků (tohoto vyznání byla básníkova matka a jeho liturgií byl odchován i on sám).

V jednotlivých sbírkách (první z roku 1988) hledal Szilárd Borbély způsoby, jak ve vztazích různých způsobů mluvy k obecně lidské i osobní existenci změřit omezení jazyka. Otázky filozofie jazyka tak ohledával tu prostřednictvím básní psaných jazykem eseje, tu se zas uchyloval k vázanější formě. Pozornost a uznání kritiky vyvolala třetí autorova sbírka nazvaná *Dlouhý den pryč* (*Hosszú nap el, 1993*), která je jedinou dlouhou básní, psanou

blankversem, postavenou na monotónní hudebnosti slov, na postupných jemných obměnách vět ve verších. Možnosti nevysslovitelného se autor pokoušel (re)konstruovat také ve sbírce *Místo čeho* (*Ami helyet, 1999*), v níž se poprvé výrazněji prosazují chasidské motivy, i ve sbírce *Berlin Hamlet* (2003) – tady pomocí intertextuality (za použití citátů z Waltera Benjamina a Katových dopisů Felice Bauerové) a konfrontováním konkrétního berlínského místopisu s neuchopitelnou minulostí a duchem města i s osobní citovostí.

Nedílnou částí Borbélyovy tvorby, jež se často v rámci jednotlivých sbírek prolíná s poezií, je jeho esejistika. Ať jde o eseje psané z pozice básníka, úzce vázané na vlastní básnickou tvorbu a v tomto smyslu autoreflexivní, nebo o eseje literárně historické, anebo o práce meditativní, zasahující do oblasti filozofie a teologie, vždy je pro ně příznačná tendence pohlížet nově na kanonizované literární klasiky a na zažitá myšlenková schémata, což ostatně dokládá i esej Auschwitz zítra.

► Lucie SZYMANOWSKÁ

Foto: zeitabschnitte.de, www.virginio-messori.it, www.chicagopublicradio.org

OSVĚTIMSKÉ MUZEUM NEVYDÁ AKVARELY JEJICH AUTORCE

Když Dina Gottliebová malovala na zed' baráků v osvětimském vyhlazovacím táboře, doufala, že vnese alespoň trochu barvy do života nejmladších obětí nacistického Německa. Na stěnu jednoho z dětských baráků namalovala Dina Sněhurku na pozadí švýcarské horské scenérie. Byla to první z řady maleb, které jí, jak je dnes přesvědčena, zachránily život.

Díky této malbě si jí všiml Josef Mengele, brutální nacistický lékař, později neblaze proslulý jako „Anděl smrti“. Mengele vzal dvacetiletou židovskou dívku pod svá ochranná křídla. Byl přesvědčen, že malířka dokáže lépe než fotoaparát vystihnout podobu vězňů Rómů.

O šedesát let později se sedm z akvarelůvých portrétů zhotovených Dinou Gottliebovou stále nachází v Polsku, v dnešním Památníku a muzeu Osvětim-Birkenau. Státem provozované muzeum se jich nechce vzdát s tím, že se jedná o nepostradatelné doklady nacistických zvěstev.

Dina Gottliebová trvá na tom, že obrazy patří jí a že bez nich se nebude nikdy cítit zcela svobodná. „Tam v Osvětimi zůstává kus ze mě,“ říká 83letá Dina Gottliebová, provdaná Babbittová, žijící v kalifornském Feltonu. „Dokud tam ty obrazy zůstávají, zůstává tam pořád kus mně samotné. Tak to cítím.“

Asi 450 kreslířů, karikaturistů a autorů podepsalo petici, požadující navrácení obrazů. Vznik petice inicioval slavný karikaturista Joe Kubert spolu se svými syny Adamem a Andym – kteří kreslili třeba Batmana – a Institut pro studium holocaustu Davida S. Wymana. „To, co Dina vytvořila, má samozřejmě historickou hodnotu, ale je to její práce,“ říká Joe Kubert. „Originály jí plným právem náležejí.“

Iniciativu podpořily i takové významné osobnosti jako Stan Lee, vydavatel průkopnické edice Marvel Comics nebo Art Spiegelman, mezi jehož práce patří i známý komiks Maus: Příběh očitého svědka, oceněný Pulitzerovou cenou.

Art Spiegelman strávil třináct let hledáním informací o tom, co jeho rodiče prožili během holocaustu, a v době, kdy knihu připravoval, navštívil dvakrát i osvětimské muzeum. Muzeum podle něj vykonává velmi důležitou práci, při níž se ale může obejít i bez akvarelů Diny Gottliebové: „Nevidím jediný důvod, proč bych v muzeu musel vidět Gottliebové originály místo reprodukcí,“ říká Art Spiegelman. „Ta žena ztratila rodinu a vše, co měla, a jediná věc, která se vynořila z útrob maelströmu, je tady zadržována jako rukojmí. Prostě mi to připadá velmi nespravedlivé.“

Podle Patricka Boylana, předsedy legislativního výboru Mezinárodní rady muzeí, patří výtvarná díla ve většině případů – dokonce i ve vězení – umělcům, kteří je vytvořili. „Umělec má normálně k dílu autorská i veškerá další práva, pokud je neprodá nebo, pokud se nejedná o státního zaměstnance,“ říká Patrick Boylan.

Muzeum nicméně namítá, že to není tak jednoduché. Podle jeho vedení jsou kresby svědectvím o nacistických zvěstev, páchaných na příslušnících rómské či sintske komunity, a jako takové nemohou být vydány žádnému jednotlivci.

Kdyby byl ustanoven takový precedens, mohla by se předmětem sporu stát třeba i notoricky známá osvětimská železná brána s nápisem Arbeit Macht Frei, tvrdí Jonathan Webber, zakládající člen Mezinárodní osvětimské rady, která funguje jako poradní orgán polské vlády. Podle J. Webbera je nutné, aby v muzeu zůstaly originální artefakty, jako argument proti popíračům holocaustu.

„Kromě toho,“ říká ředitel muzea Piotr Cywinski, „malby ve skutečnosti Gottliebové nepatří“. „Muzeum respektuje její autorská práva“, píše P. Cywinski v emailu, „ale obrazy nikdy nebyly jejím majetkem. Byly zhotoveny na zakázku a pro potřeby... Mengeleho.“

Muzeum získalo většinu z těchto obrazů od soukromého majitele v roce 1963.

Dina Gottliebová žila v nacisty okupovaném Československu, studovala umění a bylo jí devatenáct, když její matka Johanna byla v lednu 1942 předvolána do transportu, který směřoval do Terezína. Mladá žena –

Dina Gottliebová, provdaná Babbittová, dnes

jedináček vyrůstající bez otce – nemohla nechat svoji matku jít samotnou. V září 1943 byla Johanna převezena do Osvětimi a její mladá dcera se opět rozhodla jet s ní.

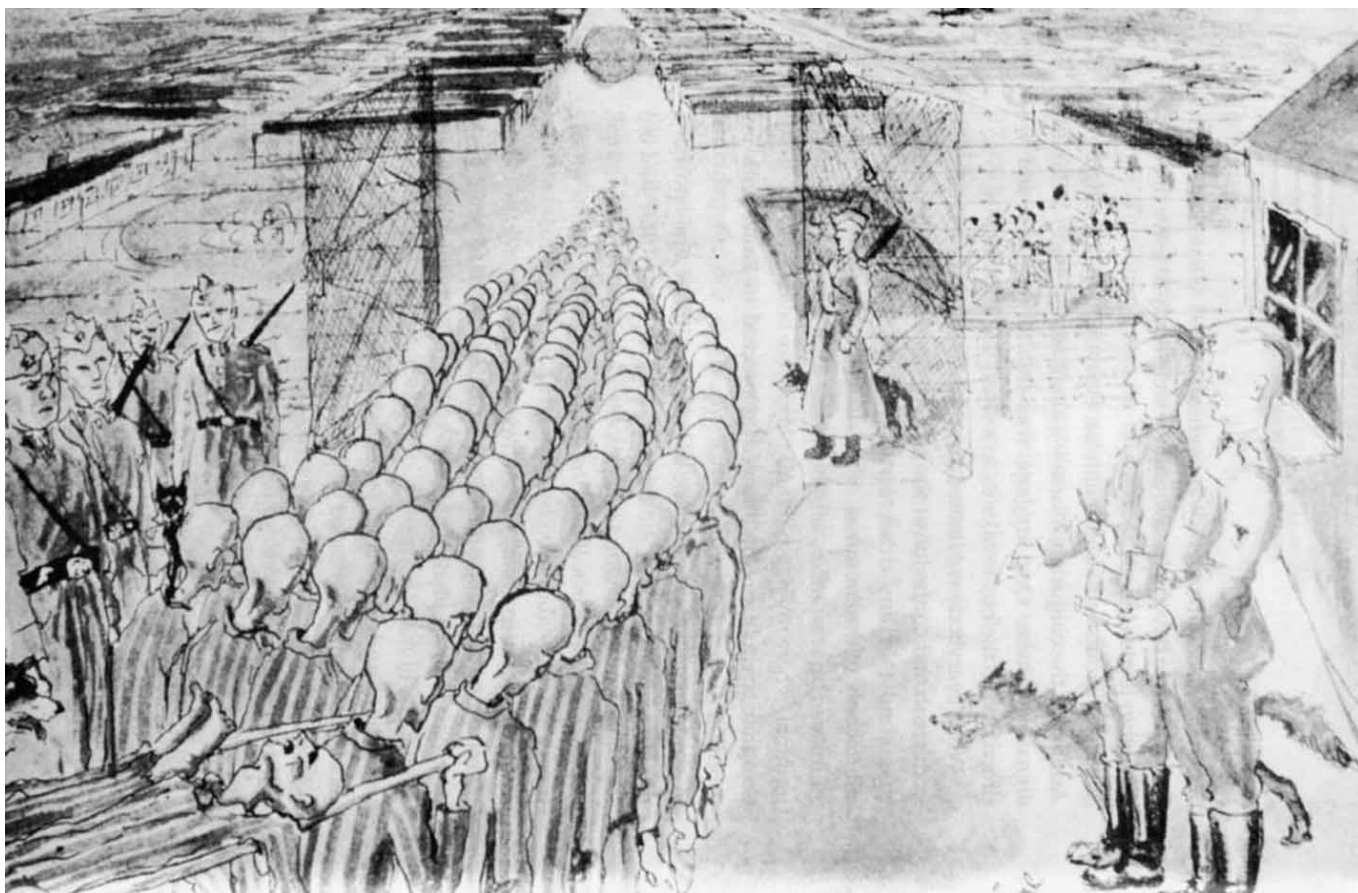
Krátce poté, co Dina Gottliebová do Osvětimi přijela, povolili velitelé tábora zřízení „denních baráků“ pro děti. Dina Gottliebová dostala za úkol vyzdobit je nástěnnými malbami. Na přání dětí nakreslila Sněhurku, tančící s Dřímalem – scénu z filmu Sněhurka a sedm trpaslíků, jednoho z posledních, který měly židovské děti možnost vidět.

Velitelům se kresba tak líbila, že odvedli vyděšenou mladou malířku k Mengelemu, který byl známý svými brutálními experimenty na vězňích a klíčovou rolí při selekci.

Mengele jí řekl, že fotoaparát nedokáže zachytit barvu kůže Rómů. Dina Gottliebová si vzpomíná, že se jí zeptal: „Myslíš, že bys uměla přesně trefit ty barvy?“ „Řekla jsem, že se pokusím. Nic jiného jsem říct nedokázala.“

Později Mengelemu vyhrožovala, že se zabije, pokud její matka půjde do plynové komory. „A tak jsem přežila já i moje matka,“ říká, „a proto musím získat zpět své obrazy.“

Ti, které portrétovala, byli odsouzeni k smrti, což ovšem zpočátku nevěděla. K prvním portretovaným patřila Celine, mladá žena, jejíž malé dítě právě zemřelo hladu. Dina Gottliebová práci záměrně protahovala, aby se s truchlící matkou mohla ▶

Tato kresba Diny Gottliebové z Osvětimi nebyla zhotovena na zakázku

► dělit o své příděly chleba. „Ta trýzeň v její tváři, to je to, co jsem se snažila ve své malbě zachytit,“ říká. Potom byla přidělena na lékařské oddělení, kde mimo jiné kreslila srdce, které bylo právě vyňato z těla jejího zastřeleného kamaráda. „Byla jsem úplně ochromená,“ vzpomíná.

Devatenáctého ledna 1945 se matka s dcerou vydaly z Osvětimi na pochod smrti. Přežily další dva koncentrační tábory.

Po válce se Dina Gottliebová vdala, vychovávala dvě děti a pracovala jako animátorka.

A pak jednoho dne, v roce 1973, dostala dopis na hlavičkovém papíře osvětimského památníku. Úředníci z muzea se domnívali, že akvarelové portréty v jejich sbírkách mohou být jejím dílem a pozvali ji, aby si zarámované obrazy prohlédla.

„Držela jsem je v rukou a zhroutil se,“ říká. Myslela si, že si je bude moct odnést,

ale úředníci z muzea jí je zase vzali. „Bylo to ještě za komunistického režimu a já jsem se cítila byla vyplašená,“ vypráví. „Musela jsem prostě odejít.“

Od té doby stále doufá, že se jí jednou podaří malby získat zpět.

► Maura McDermott

Převzato z *Jewish Daily News*,
překlad Kateřina Weberová

Foto: www.zchor.org

KVIZ v Třebíči uvádí v budově Zadní synagogy, Subakova 1/44, výstavu

MÍSTA UTRPENÍ, SMRTI A HRDINSTVÍ

vězni z českých zemí v nacistických koncentračních táborech

Zahájení 11. 1. 2007 v 17 h

Expozice dokumentuje životní podmínky v koncentračních táborech, včetně Osvětimi a Terezína. Závěr výstavy je věnován současnému nebezpečí neonacismu a popírání holocaustu.

Přístupna bude denně v 10–12 h a 13–17 h.

SPRAVEDLNOST PRO TŘETÍ GENERACI

Změna politických poměrů – způsobená koncem „studené války“ a silné tlaky vlivných židovských organizací v USA – byly příčinou obnoveného zájmu evropských státních i soukromých korporací o komplex problémů týkajících se náhrad škod způsobených evropským židům v souvislosti s nacistickou perzekucí před a v průběhu druhé světové války.

Byly vzneseny požadavky vůči odpovědným bankám, pojišťovnám, některým průmyslovým firmám a také vůči institucím, které měly či dosud mají v držení umělecké artefakty původně vlastněné židovskými majiteli. Tato díla se do majetku muzeí a galerií dostala nejrůznějšími cestami a nikoliv vždy si tyto instituce mohly být vědomy skutečnosti, že se jednalo o židovský majetek. To se týká v plném rozsahu i naší republiky. Průmyslová decimace evropských židů v průběhu druhé světové války je neoddělitelně spjata s bezprecedentní loupeží jejich majetku.

Židé byli známí svým dobrým vztahem k umění, podíleli se významnou měrou na podpoře nejrůznějších kulturních aktivit a byli i dobrými zákazníky uměleckých ateliérů a aukčních síní. Mnozí dokázali shromáždit umělecké sbírky obrovské umělecké i finanční hodnoty. To všechno nacisté bedlivě sledovali a konfiskaci (rozkradení) uměleckých soliterů i celých sbírek se věnovali s mimořádnou pozorností.

Vláda České republiky na výzvy židovských organizací vyhledávat a vracet historické a umělecké předměty reagovala *usnesením č. 773 ze dne 25. 11. 1998*, kterým byla vytvořena Smíšená pracovní komise, kterou řídil tehdejší místopředseda vlády JUDr. Pavel Rychetský. Její činnost skončila 15. května 2002. Na výsledky jejího expertního týmu pracujícího na objasnění historických a hospodářských otázek arizace židovského majetku (hlavně uměleckého charakteru), navázalo Centrum pro dokumentaci majetkových převodů kulturních statků obětí druhé světové války.

Na toto téma jsem si povídal s jedním s nejkompentnějších znalců dané oblasti – **ing. Pavlem Jiráskem**, který nedávno odešel z Ministerstva kultury ČR, kde dlouhá léta zastával funkci ředitele odboru ochrany movitého kulturního dědictví, muzeí a galerií a kde měl mimo jiné na starosti i restituce uměleckých děl, pocházejících z majetku židovských obětí holocaustu.

Představte charakter a právní postavení Centra pro dokumentaci

majetkových převodů kulturních statků obětí II. světové války – jeho úkoly, možnosti a výsledky.

Centrum je součástí Ústavu soudobých dějin AV ČR a je financováno přímo ze státního rozpočtu. Je to výzkumné a dokumentační pracoviště, které se snaží rekonstruovat osudy konfiskovaného movitého, převážně židovského majetku, zejména uměleckých děl a sbírek. Jeho úkoly jsou především ve spolupráci při jednotlivých kauzách, v identifikaci sbírkových předmětů z majetku obětí a v nejrůznějších konzultacích. Centrum zároveň rozšiřuje svou náplň práce především o důkladný heuristický výzkum v našich a zahraničních archivech a o průzkum přírůstkových a inventárních knih jednotlivých muzeí a galerií. Usnesením Vlády České republiky (ze dne 1. 11. 2006 č. 1249)

Ing. Pavel Jirásek (1961) vystudoval ekonomiku a řízení na ČVUT a norštinu na Univerzitě v Bergenu. Absolvoval stáž v Smithsonian Ins., Canadian Heritage Information Network. Od roku 1991 do 2006 pracoval v MK ČR, posledních sedm let ve funkci ředitele odboru ochrany movitého kulturního dědictví muzeí a galerií. Od září 2006 spolupracuje s CENTREM a je současně nezávislý konzultant v oblasti kultury a její podpory z fondů EU. Věnuje se publikační a lektorské činnosti.

byla činnost Centra pro dokumentaci prodloužena do konce roku 2011. Výsledky jeho práce jsou mj. i publikace s velkou informační a historickou hodnotou. Jeho činnost je zaměřena především na výzkum a rešerše archivních pramenů z různých fondů domácích a zahraničních archivů a muzejních institucí o konfiskovaném majetku z let 1939–1945 a o jeho pohybu v letech válečných i poválečných. Od počátku se aktivity Centra zaměřují na shromažďování, analýzu a funkční syntézu informací pro vládní a kulturní instituce a také na úsilí dohledávat jednotlivé dosud nenalezené konfiskované kulturní a umělecké předměty. Hlavní výstup by měla v budoucnu představovat co nejkompletnější databáze znovuobjevených a identifikovatelných uměleckých děl, zpřístupněná odborníkům a širší veřejnosti v interaktivní podobě.

Jaké je postavení Centra vůči sbírkovým institucím, kde se v převážné míře nacházejí předměty, charakterizované jako „kulturní statky“?

Vůči nim vystupuje naprosto nezávisle a svůj průzkum provádí na základě pověření ministerstva kultury. Jeho stanovisko je doporučující. Ministerské pověření mu zajišťuje přístup ke všem materiálům institucí, které s majetkovými převody souvisí.

Srovnejme naši a zahraniční „restituční“ legislativu, existuje právní institut, který by vaší práci výrazně usnadnil, jakýsi „chybějící článek“?

V oblasti legislativy zajišťující restituce majetku obětí Šoa je na tom Česká republika velmi dobře, nejen v porovnání s ostatními zeměmi bývalého komunistického bloku, ale i s některými zeměmi západní Evropy. Práce centra není legislativně nikterak omezená.

Náprava majetkových křivd (u členů židovské komunity zvláště) je morálně politický imperativ, který je zapotřebí zaštitit kvalitní a funkční právní normou. Jak v tomto kontextu vnímáte termín „restituční tečka“?

Restituční tečka zákona 212/2000 Sb. byla v listopadu t.r. zrušena a to je nepochybně krok správným směrem. Souhlasím, ale samozřejmě s tím, že restituce mají obecně dvojí charakter – legislativní a morální (tento aspekt, jak říkáte, je u židovské komunity výraznější než v jiných oblastech nápravy křivd). Pokud ale nefunguje dobrá vůle k nápravě křivd, nemůže fungovat ani legislativa.

Vedle teoretické průpravy je zajiřovaný i praktický výsledek – kolik předmětů bylo díky uvedeným iniciativám vráceno původním vlastníkům (dědicům). Jsou jednotlivé instituce vázány povinností o nárocích i uskutečněných restitucích Centrum informovat?

Za mého působení na ministerstvu povinnost zveřejňovat informace o těchto identifi-

► kovaných předmětech měli. Pokud máte na mysli jednotlivé kauzy a povinnost informovat Centrum, tak to ne. Ovšem pokud vím, tak instituce samy rády práce Centra využívají.

A k tomu praktickému výsledku. Na základě zákona 212/2000 Sb. bylo dosud vydáno asi 700 předmětů. Ačkoliv naprostá většina restitucí uměleckých děl a sbírek již byla v České republice ukončena, existují ještě některé neuzavřené případy. V rámci zákona 212/2000 Sb. byl převedena tzv. sbírka Dr. Emila Freuda z Národní galerie v Praze do Židovského muzea v Praze, dále byla vydána např. sbírka Dr. Feldmanna z Moravské galerie v Brně, poslední známou větší kauzou je vydání tzv. Federerovy sbírky z Galerie výtvarného umění v Ostravě (probíhá soudní proces). Jeden obraz byl ale dědicům Oskara Federera vydán před půl rokem z Východočeské galerie v Pardubicích. Před cca dvěma měsíci byla navrácena Moravskou galerií rodině Tugendhat socha Lembrucka u jejich známé vily. Až dojemně lidské bylo např. vydání plastiky slona, který byl od konce 2. světové války umístěn na nádvoří hradu Rožmberk v jižních Čechách. Bronzovou plastikou slona zde zanechali v roce 1945 vojáci USA, kteří osvobodili jižní Čechy. Nic bližšího se o plastice nevědělo a byla zaevidována do mobiliáře bez určení původu. Nebyla proto ani vedena jako židovský majetek, zabavený Německou říší. Po uměleckých předmětech, zabavených gestapem rodině Zwillenberg v Berlíně, pátrali její zástupci v Horním Rakousku, kam měly být pro Hitlera soustředěny. Pátrání po plastice slona od sochaře Augusta Gaula bylo do konce roku 2002 bezvýsledné. Naprostá náhoda zavedla právního zástupce rodiny při návštěvě jižních Čech i na Rožmberk, kde slona uviděl. Nastalo ztotožňování předmětu, dokladování původu a vše bylo zakončeno vydáním podle zákona. Dohoda byla sepsána v květnu 2003, socha předána zpět dědicům původního majitele v září téhož roku. Dědička oprávněného Dr. Helga Zwillenberg z vděčnosti za dohledání a vydání hledaného a citově vázaného předmětu, nechala zhotovit věrnou kopii z bronzu a věnovala ji v červnu 2004 hradu Rožmberk Podobný postup je signalizován i rodinou Löw-Beerových, kteří pravděpodobně po navrácení obrazu Franze Lenbacha identifikovaného pracovníky Centra, dílo věnují zpět do muzejních sbírek.

Ne vždy je situace takto jasná. V některých případech probíhají soudní řízení o vydání takových předmětů (jako např. u tzv. Federovy

sbírky). Předmětem kritiky je např. to, že zákon 212/2000 Sb. umožňuje vydání uměleckých děl pouze potomkům v přímé linii nebo manželovi, příp. manželce oprávněného vlastníka. Dalším předmětem kritiky byl i konečný termín uplatnění takové žádosti. Původně je bylo možné podávat do konce roku 2002, pak do konce roku 2006 nyní je možné žádosti podávat bez omezení.

Jsou evidovány pokusy o podvodné vylákání předmětů s použitím falešných či upravených dokladů, živých svědectví a vymyšlených legend?

Takový případ mi znám není.

I opačně můžeme předpokládat případnou neochotu instituce vzdát se cenného předmětu a dokázat si představit i určitou manipulaci s evidencemi, která by vrácení věci znemožnila. Setkali jste se s takovým či podobným jednáním?

Nálada veřejnosti k restitucím byla po listopadu 1989 v České republice spíše negativní. A navíc muzea mají ze zákona své kulturní dědictví nejen shromažďovat, ale i chránit a uchovávat pro budoucí generace. Přesto se situace za těch 17 let výrazně změnila a to se projevilo i v ochetě k navrácení sbírek mimosoudní cestou. Žádný případ falšování nebo manipulace s evidencemi mi znám není.

Do konce roku 2011, kdy má být ukončena činnost Centra zbývá pouhých pět let. Budou stanovené úkoly do té doby splněny?

Vše ukáže čas. Problémem je, že čím hlouběji se noříte do nějakého problému, tím více potřebujete času k jeho řešení. A u badatelské práce to platí dvojnásob. Nedovedu odhadnout, zda dalších pět let bude stačit na vše. Na dokončení průzkumu největších sbírkotvorných institucí asi ano, ale např. prozkoumat celý sbírkový fond ČR zapsaný v centrální evidenci sbírek (64 milionů předmětů a souborů!) nelze. V plánu Centra je ale i metodická a osvětová činnost. Vytvoření

Adolf Wiesner (1871–1942), „Portrét Ing. Emila Kolbena“ z roku 1920, olej na plátně, 140x94 cm.

takových „good practises“ zajistí obecný rozvoj průzkumu provenience sbírek.

Zpráva z tisku:

Na základě rozhodnutí Správní rady Židovského muzea v Praze byly 8. září 2006 vydány dědicům Emila Kolbena dva obrazy Adolfa Wiesnera. Emil Kolben, známý český podnikatel a vynálezce, zahynul za války v Terezíně a jeho majetek byl konfiskován.

Mezi konfiskovaným majetkem byly i portréty manželů Emila a Malvíny Kolbenových, které namaloval výtečný malíř Adolf Wiesner v letech 1917–1920. Obrazy se dostaly do Židovského muzea v Praze vloni na podzim vydány ing. Jindřichovi Kolbenovi, který je vnukem původního majitele. Dnes osmdesátiletý ing. Kolben tyto vzácné obrazy nechal z piety pověsit v reprezentační pracovně generálního ředitele ČKD Praha DIZ, a.s. Ale to neznamená, že už se muzeum s portréty manželů Kolbenových nikdy nesetká. Už 14. února bude v Guttmannově galerii Židovského muzea v Praze otevřena výstava „**Příběhy rodiny Kolbenů**“, kam budou laskavostí ing. Kolbena obrazy zapůjčeny.

► Milan Kalina

BENJAMIN D'ACOSTA A TOVÁRNA NA ČOKOLÁDU

Nejsem čokoholik, ale pokud už si čokoládu dopřeju, musí to stát za všechny ty nadbytečné kalorie. Víte, poté co si dám nějakou tu čokoládovou lahůdku, začnu se po domě pohybovat závratnou rychlostí! Je to tentýž kofeinový hukot, pro nějž už Aztékové zbožňovali svůj nápoj z hořké čokolády. Montezuma údajně miloval tento nápoj tolik, že vypil padesát šálků denně.

Kakao poprvé zkultivovali Mayové v 7. století. O devět set let později vytvořili Aztékové nápoj z pražených kakaových bobů, kukuřice, vanilky, chilli a někdy i medu. Se svým tmavým elixírem seznámili i dobyvatele Hernanda Corteze, který jej dovezl do Španělska. Ale kdyby nebylo vyhnání Židů z iberského poloostrova a jejich nucených konverzí na konci 15. století, čokoláda, tak jak ji známe dnes, by se možná nestala celosvětově nejoblíbenější chutí.

Benjamin d'Acosta de Andrade, portugalský „marrano“, který se kolem roku 1650 usadil na ostrově Martinik ve francouzské Západní Indii, tu založil první závod na zpracování kaka. Využil svých kontaktů – hlavně svých příbuzných v Amsterdamu – aby mohl kakao vyvážet do Evropy. Postupem času se on a další Židé stali významnými hráči na trhu s kakaem, což popudilo jejich závistivé konkurenty, kteří přesvědčili francouzskou vládu, aby vykázal všechny Židy z Martiniku. A tak se d'Acosta a další Židé přesunuli koncem 17. století na Curaçao, ostrov u západního pobřeží Venezuely, který byl holandskou kolonií. Zde znovu založili své podniky a posílali kakao vypěstované ve Venezuele do Amsterdamu, kde se z něj vyráběla čokoláda. Navíc vyváželi z jižní Ameriky cukr a vanilku.

Dovezení cukru do Evropy změnilo historii čokolády. S výjimkou Španělů nepřišla většina Evropanů hořkému nápoji Aztéků na chuť. Ale když bylo chilli jako klíčová ingredience nahrazeno cukrem, nápoj se uchytil všude po Evropě. A dostupnost vanilky, v kombinaci s cukrem a kakaem, provokovala vynalézavost evropských cukrářských

mistrů. Pekaři v Bayonne – mnozí z nich byli portugalští Židé – pekli sladké rolky, nadýchané a lehké jako obláček. V Itálii vymysleli židovští pekaři čokoládové dorty, nazývané tortes nebo tortas, k jejichž výrobě používali místo mouky drcené ořechy. A ve Vídni vytvořil šestnáctiletý Franz Sacher bohatý čokoládový dort, doplněný meruňkovou zavařeninou a hladkou čokoládovou polevou, který se proslavil po celém světě. Se stále se zvyšující poptávkou po surovinách potřebných k výrobě čokolády prosperovali Židé na Curaçau tak dobře, že si mohli dovolit přispět částí svých zisků v roce 1762 na vybudování nejstarší dnes stojící synagogy ve Spojených státech, synagogy Touro v Newportu na Rhode Islandu.

Dnes se jenom ve Spojených státech zkonzumuje více než jedna miliarda kilogramů čokolády ročně. Britové, kteří v roce 1847 vymysleli první čokoládovou tyčinku, jsou největšími světovými konzumenty

s více než patnácti kilogramy čokolády ročně na hlavu. Paradoxně nejméně čokolády dnes jedí Španělé, kteří kakao pro Evropu objevili. Jen považme: kdyby naši sefardští předkové nepluli napříč Atlantikem v touze po náboženské svobodě, a kdyby nevyužili svých kontaktů se souvěrci, kteří se pro změnu usídlili v evropských přístavních městech jako Amsterdam, Bayonne nebo Livorno, mezinárodní čokoládový průmysl by možná vůbec neexistoval! A tak kdykoliv se zakousnu do sladké čokoládové dobroty, vzdávám hold odvážným a pracovitým židovským průkopníkům, kteří tak nesmazatelně lahodným způsobem ovlivnili podobu dezertů po celém světě.

Mustacchioni

Následující recept má své kořeny v italském přístavním městě Terstu. Mnoho židovských obchodních lodí se pohybovalo mezi Terstem a Livornem a bylo klíčem k obchodu mezi Novým světem a Dálným východem. Použití mandlí navíc ukazuje, že recepturu ovlivnili i španělští Židé. Pěstování mandlí patřilo k hlavním zaměstnáním Židů ve Středomoří a byli to právě španělští Židé, kteří při pečení svých tortas poprvé použili mleté mandle místo mouky.

Ingredience: 200 g tmavé hořké čokolády; šálek lehce opražených nakrájených mandlí; 3 větší vejce; 1/2 šálku cukru; 2 lžičice pomerančového likéru (izraelský Hallelujah nebo Grand Marnier)

Příprava:

1. Troubu predehřejte na 180 °C. Na plech naskládejte 24 papírových košíčků na mini muffiny a dejte stranou.
2. Čokoládu rozlámejte na asi centimetrové kousky a vložte do mixéru spolu s ostatními ingrediencemi.
3. Použijte pulsní funkci mixéru a zpracovávejte tak dlouho, dokud nevznikne více méně hladká, nicméně trochu hrubší hmota.
4. Formičky na mini muffiny naplňte asi do dvou třetin a pečte přibližně 10–12 minut. Povrch by měl být křupavý, zatímco vnitřek by měl zůstat vláčný.
5. Podávejte teplé. Pokud chcete muffiny skladovat, nechte je nejprve vychladnout na pokojovou teplotu a poté je uzavřete do vzduchotěsné nádoby. Uvedené množství postačí na 24 mini muffinů. Dobrou chuť!

► Tina WASSERMANN – autorka více než třicet let vyučuje ve své vlastní škole vaření a vydává internetový zpravodaj o košer vaření

Převzato z časopisu Reform Judaism
(přeložila Kateřina Weberová)

ŽIDOVSKÁ HVĚZDA NA OSTRAVSKÉM NEBI

Na ostravském nebi již nezáří tak jasně židovská hvězda, jako tomu bylo před druhou světovou válkou. Tehdy v tomto městě žila třetí největší židovská komunita v Československu. Každá ulice v centru města připomíná své bývalé židovské obyvatele. Tuto památku je zapotřebí uchovat i nadále. Ostravský antikvariát a klub FIDUCIA proto pro letošní rok připravil cyklus besed, přednášek a vycházek pod názvem „Židovská hvězda na ostravském nebi“.

Cyklus byl zahájen moderovanými diskuzemi s pamětníky, kteří vzpomínali na druhou světovou válku a holocaust. Na tyto diskuze navazovaly přednášky odborných pracovníků z městského archivu o předválečných dějinách židovské obce a židovských osobnostech z Ostravy. Přítomní se tak seznámili se zakladatelem židovské obce v Ostravě a jejím prvním předsedou, významným místním průmyslníkem Markusem Strassmannem. Další přednášky pojednávaly o vzniku a významu židovské školy založené v roce 1880 a o židovské literatuře, kterou přednášeli odborníci s Filozofické fakulty Ostravské univerzity. Přednáška a diskuze s psychoanalytikem PhDr. Mahlerem se zabývala přenosem vlivu holocaustu na další generace. Mgr. Strakoš z ostravského Národního památkového ústavu svou přednáškou „Významní židovští architekti působící v Ostravě“ položil dobrý základ k závěrečné tečce cyklu – , která se konala ve spolupráci se sdružením „Šumná města“ v sobotu 18. listopadu 2006.

Na srazu účastníků „Šumné procházky“ – u pamětní desky připomínající vypálenou hlavní synagogu v Zeyerově ulici – se sešlo okolo tří set občanů od nejstarší generace až po mládež. Odborný výklad poskytli režisér a autor TV pořadu „Šumná města“ Radovan Lipus a historik umění Martin Strakoš. Účastníci se dozvěděli mnoho neznámých faktů o předválečné historii židovské komunity ve městě a jejího významného podílu na rozvoji města po stránce ekonomické, kulturní i sportovní.

Byla připomenuta i doba okupace. Právě poblíž výchozího místa procházky stála hlavní synagoga, která byla 12. 6. 1939 vypálena nacisty. Tento osud postihl i dalších pět místních synagog v Ostravě. Tehdy odešlo v pěti transportech 3 514 ostravských Židů do Terezína. Z tohoto množství přežilo jen 202 (!) osob. To ovšem nebyly jediné ztráty, musíme ještě připočítat oběti z transportu do Niska, nebo těch, kteří odešli na začátku války do jiných měst, odkud začalo pro ně to strašné a cynicky znějící „Endlösung der Judenfrage“.

Následovala procházka městem a účastníci se dozvěděli o významných místech židovské komunity. Kde stála v Kostelní ulici židovská škola či jména majitelů předních obchodních domů RIX (Bachner), TEXTILIA (Borger, Nesselroth) a dalších. Zajímavá byla i vzpomínka na celou řadu kaváren – Union, Centrál, Praha, de Europe, Bellevue, Palace aj., z nichž už bohužel žádná neslouží svému účelu. Byla zde vzpomenu i jména jejich slavných tvůrců Felixe Neumanna, Ernsta Kornera, Huga Hermannova, manželů Oehlerových a dalších.

Vycházka končila před novým židovským hřbitovem ve Slezské Ostravě, jehož

obřadní síň byla postavena v roce 1985. Uvnitř najdeme pamětní desku židovským obětem druhé světové války. Na novodobém hřbitově je pohřben i první poválečný předseda místní židovské obce Isidor Zehngut. Bylo zde vzpomenu i starého židovského hřbitova v Ostravě na třídě 28. října, který byl koncem 80. let zrušen a barbary demolován. Jen málo náhrobků ze starého hřbitova se zachránilo a dnes jsou symbolem té druhé totalitní moci – vlády komunistů, za kterých se zničilo i mnohé, co přežilo proktorát...

► Michal SALOMONVIČ

DŮSTOJNÝ PAMÁTNÍK OBĚTEM PRVNÍ SVĚTOVÉ VÁLKY

Jen několik kroků od vchodu na židovský hřbitov v Liberci stojí vysoký pomník. Na něm je osmnáct jmen a textů, které mluví za vše: „Udatnější než lvi byli vojáci z naší obce, kteří obětovali své životy za svoji vlast.“ A dále: „Nechť jsou jejich duše přijaty do svazku živých. Svým synům, kteří padli v 1. světové válce, věnovala pomník vděčná židovská obec v roce 1927.“

Podle dobové literatury bylo odhalení pomníku slavnostní, i když smutnou veřej-

nou událostí. Po úvodním slovu dr. Lengsteina přednesl vzpomínkový projev rabín, prof. Hoffman. Pro mnohé členy byla tato tryzna, doprovázená dojemným zpěvem, nezapomenutelná.

Zub času však nahlodil a tuto památku věnovanou obětem první světové války, a proto se v nedávné minulosti přistoupilo k rekonstrukci pomníku, aby i dnešní generaci při-

pomínal odkaz padlých vojáků a vyzýval k tomu, aby se podobné hrůzy již neopakovaly.

Kromě tohoto pomníku je na hřbitově i několik hrobů podobného charakteru, jako například hrob jedenácti žen z koncentračního tábora Bílý Kostel, které byly v roce 1945 exhumovány a pochovány na zdejším židovském hřbitově.

Na financování projektu opravy se podílel Nadační fond obětem holocaustu.

► Michal ABRAHAM, ŽO Liberec

Ivan Vávra: JAK TO VZNIKALO – JAK TO PŘIŠLO?

Jistě není v našich možnostech vystopovat dávnou historii, dávný život a děje v židovských diasporách či „goletech“ v prostoru střední Evropy, ba ani na půdě bývalé rakousko-uherské monarchie. Lze ale říci, že židovská menšina, a to v nejortodoxnějším tvaru a v největší koncentraci, byla usídlena na území rakouského Polska v tak zvané HALIČI, a zvláště v regionech měst Lódž, Rzesów a Krakov. I v uherské části monarchie, v tak zvaném „FÖL – VIDÉKU“, tj. v „zadním venkově“, což byl příznačný maďarský název pro Slovensko a pozdější Podkarpatskou Rus. Tam žily židovské komunity v patriarchálním, téměř ještě biblickém uskupení, uzavřeny samy v sobě, izolovány od okolního světa, pevně spoutány svými zvyky, mravy, náboženskými PŘEDPISY i ZÁKAZY. Na tom se neměnilo NIC – stejně tak jako na tradičním oděvu: široký černý klobouk z králíčích kožek, dlouhý černý kabát (kaftan), vousy a zejména vzrostlé, kučeravé „kotlety“ – pejzy čili PAIES.

Na rozdíl od Židů žijících na západě (Holandsko, Německo) čili „MARONÍM“ a těch žijících na jihu (jižní Francie, Španělsko) „SEFARDÍM“, kteří v kulturním prostředí měli přeci jen a s kým komunikovat (a také se této komunikace agilně účastnili), žili východní Židé, „CHASÍDÍM“, mezi obyvatelstvem, které bylo hluboko pod jejich úrovní intelektuální i civilizační. Není tedy divu, že se svého okolí stranili, a to jak z důvodů velkých rozdílů ve vzdělání, ale i z důvodů prostších – nebojme se říci, že hygienických. Uzavřenost a ortodoxie těchto CHASIDŮ („zbožných“) způsobovala přímo zázračné přetrvání identity po téměř dvě tisíciletí: každé jiné etnikum by za těchto okolností bylo s největší pravděpodobností rozpuštěno v postupné asimilaci. Na druhé straně ovšem byla izolace příčinou určité biologické degenerace – a zejména odstupu, nedůvěry, ba i averze okolního obyvatelstva všech různých národností, oněch „GOJÍM“. Jakkoliv byly golety rozesety v nejrůznějších krajích, hovořili tito Židé mezi sebou hovorovým JIDIŠ, což byla podivná směs staršího Mittelhochdeutsch s hebrejskými prvky, ale slovanskou

větnou syntaxí. Výslovnost zdůrazňovala hebrejsko-arabské souhlásky hrdelní, zvláště „H“ a „CH“: řeč zajisté originální – avšak našemu sluchu neznějící příliš libě. Dodnes zůstala zachována v početné obci newyorských Židů i Židů z Buenos Aires. V Praze už snad jedině u Honzy Goldscheidera, mého kamaráda, jemuž je ale již 75 let...

Hebrejštinou se mluvilo toliko při vyjadřování církevních a náboženských záležitostí – byla to řeč sváteční, posvátná.

Pokud se Židé z východu snažili hovořit jazykem svých sousedů (Poláků, Rusínů, Ukrajinců, ale i Němců, Čechů, Slováků či Maďarů), nedokázali ve výslovnosti potlačit onen akcent na souhlásky „H“ a „CH“, čímž tyto jazyky komolili až k směšnosti. Přičtíme k tomu onu izolovanost, zcela neobvyklý (a pro nás málo slušivý) oděv, jaksi osobité chování – a v neposlední řadě i pach cibule a česneku (jehož požívání ve velkém množství bylo však velice zdravým zvykem) – a máme obrázek toho, proč členové židovských komunit byli při nejmenším ostatními pomíjeni. Proč neměli po staletí – a ani nechtěli mít – jakoukoliv vůli k asimilaci.

Ono bolestné dilema – identita či asimilace – vyvstalo v konzervativních goletech až začátkem 20. století – jak surovým vtrhnutím první světové války a následnými revolucemi, tak působením moderního sionismu. Je s podivem, jak hluboko a citlivě do této problematiky pronikl právě český spisovatel Ivan Olbracht, gój a komunista „jako řemen“. Kdo chceš mít tenhle problém na dlani, čti jeho povídku „*Smutné oči Hannele Šaffarové*“ ze sbírky „*Golet v údolí*“. A nezapomeň ani na povídku „*Zázrak v Mikve*“. Pod závojem úsměvného humoru tam pronikneš do hlubin chasidské mystiky východních Židů.

Můj otec, Ing. Karel Vávra, profesor na ČVUT, byl v roce 1923 pověřen renovací interiérů rusínských dřevěných kostelíků v Jasíně, Chustu a Volovém na Podkarpatské Rusi. A matka, dobrý psycholog a lingvista, dokázala proniknout i do světa tamních židovských společenství a získat si důvěru jejich obyvatel. A oba se vyjádřili souhlasně k dokonalému Olbrachtovu vykreslení psy-

Autor vzpomínek na pomaturitním snímku

chické atmosféry goletů v té době: Ano, to byl kraj, kde nevládl bodrý, růzolicí český „Pámbíček“, rozdávající sladké koláčky hodným dítkám, ale strašlivý, hromovládny **Bůh všemohoucí** ze Starého Zákona, jehož dech vichřil nad nekonečnými pláněmi i černými údolími s temnými bystřinami. Ten pak bděl nad svými Židy jako nad **vyvoleným národem**, jenž musí zůstat zachován v podobě Zástupů Mojžíšových, aniž by se mísil s pronárodou nečistými, předurčenými k tomu, aby byli v Den Poslední zavrženi.

První světová válka s tím vším bez milosti zamíchala. Ruská ofenzíva z léta a podzimu 1914 se ve statisícových masách přehnal přes Karpaty, aby se v první uherské nížině zastavila – protože ruští vojáci už neměli boty. Nebyla jim dodána strava, koním obrok a zbraním munice. Bosi leželi v trávě, (zatímco nadšení Pražané už pekli koláče na jejich uvítání) – a přes ně i přes Karpaty se hnala zase statisícová protiofenzíva rakousko-uherská. Vysokohorské pláně jsou tak neobyčejně vhodné pro široce založené ofenzívy a tamní lid tak chudý a pitomý – bylo by hříchem toho nevyužít pro razantní pohyby vojsk a kariéry generálů. Avšak jediný, kdo mohl vojákům něco opatřit (obě vojska měla naprosto neschopný trén), byli schopní Židé, kteří, nemajíce zábran ani vlasteneckých zájmů, opatrovali a prodávali oběma stranám. A vydělávali. Pročež byli nenáviděni místním hloupým obyvatelstvem, jakož i Rusy, že prodávali „*Austriákům*“ a naopak. A oběma stranami, že při příležitosti těch kšeftů *špionovali* pro nepřítele. Pro prohrávající Rusy bylo nejlepším ventilem bezmocného vzteku jako obvykle vyvolání POGROMU. Pogrom na *cholerné jivrejce*. A tak z Haliče i Podkarpatské Rusi proudily davy zděšených Židů ►

► přes Slovensko do Rakouska, a ten proud neustal, ba znásobil se po vypuknutí Březnové a Říjnové revoluce v Rusku. Z revolucemi zmítaného Ruska prchali desetitisíce Židů před černosotněnci, bělogvardějci, bolševiky, anarchisty, ukrajinskými petljurovci, před Poláky, ale také před atamanskými kozáky, bojujícími proti všem. Se žádnou z těchto bojujících stran nebyla legrace, ba přímo naopak bylo společným povražením všech pálit Židovi vousy a pejzy a pak ho napíchnout na bodák. Neboť v revoluci každá ze stran bojuje jen za *ideál* – pochopme to přeče!

Kdokoliv byl kdekoliv na východě poražen, prchal na západ. Z Ruska, Ukrajiny, Haliče, Polska, Litvy, Lotyšska, Estonska, ba i Turecka a Bulharska (stály na straně Centrálních mocností) nebo z Rumunska (oscillovalo mezi oběma tábory a vždycky všechno prohrálo). A každá změna režimu či poměrů se vždycky napřed vybil na Židech – neboť jsou právě „*cizí, divní, komolí řeč, smrdí česnekem a tím pádem jsou vším vinní*“.

Všechno prchalo na západ – do Maďarska a Rakouska (zejména do Vídně) a do německých měst, byť i do států poražených s rozvrácenou ekonomikou, nicméně nerozbitých, nevypálených, v nichž tehdy měly domy alespoň střechy a akutně nehrozilo, že jim bude někdo pálit vousy a napichovat děti na kozáckou šavli. Tito „*Východní Židé – Ostjuden*“, zaplavili své nové vlasti i se svými širáky, kaftany, pejzy, pachem česneku a samozřejmě spolu s jidiš. A protože Žid nesmí nechat Žida padnout (zákon z doby Putování po poušti), našli pomocné ruce u všech Židovských starousedlíků. Rychle byly zorganizovány pomocné organizace (TRUST FUND, JOINT, ODD FELLOWS aj.) – a aby to nebudilo nelibou pozornost, pracovaly tyto organizace pokud možno diskrétně, skrytě. Tím ovšem – někdy i proti své vůli – nabývaly poněkud neprůhledného až konspirativního charakteru. Proto jim předsudky prosycená veřejnost připisovala veškeré myslitelné hříchy – à la „jsou to tajná, jedovatá hnízda s cílem postupně ztotožnit KŘESŤANY pod vševládným žezlem ŽIDA“. Krásně tuto primitivní reakci hloupoučkových Gojím vyjadřuje v Poláčkově románu, „*Okresní město*“ pensionovaný správce pošty pan Pecian: „*Za tím vším je celosvětový, tajný židovský spolek SANHEDRIN, inu Žhidi, Žhidi, Žhidáci!*“ a dupal přitom zlobně tenkýma nožičkami.

Můj otec se vrátil do Vídně v roce 1918 z italské fronty (po marných pokusech přejít k Italům do našich legií, což mu – na štěstí –

vyneslo jenom průstřel stehna, tajně vyléčený českým lékařem). Našel Vídeň v podzimu 1918, tu Vídeň, kde ještě na jaře 1914 kvetly aleje a parky, kde po asfaltových bulvárech korzovaly fiaky s dámami v hedvábných róbách s dokonalými ofiicíry v pestrých uniformách a neméně dokonalými císařskými úředníky, Ú-Ř-E-D-N-Í-K-Y v černých kaiserocích a cylindrech, tu Vídeň, která dokázala současně a napařád tančit plavný valčík i šikovně pracovat a popíjet víno (PO-PÍ-JET, nikoliv chlastat), to město našel šedivé, k smrti utahané, neútěšně zchudlé a bezradné ve svém neštěstí. Neboť ta obrovská říše rakousko-uherská s CÍSAŘEM v čele se smrškla na to malinké, původní Rakousko z roku 1180 – stáček se šesti miliony obyvatel; slaboučké děcko, sirotek, ale s obrovitou hlavou – MAKRO-CEFALOS. Průmysl, pokud vůbec byl (téměř všečen byl v Čechách a na Moravě), neměl co dělat – nebyly suroviny, nebylo ani uhlí, které se také těžilo v českých zemích. Veškeré nesmírně úrodné zemědělství bylo na ohromných lánech v Uhrách a těžba dřeva zase na Slovensku a Haliči! Rakousku – kromě očí pro pláč – zbyla jen krása Alp, nádherná, leč málo výživná. A na VALČÍK už nebyla nálada. Notabene vyšel z módy a své místo přenechal nové módě – s nepochopitelným, strhujícím rytmem – FOXTROT. A to v lokálech nových, zcela nezvyklých, zaplavujících Vídeň jako hejna špačků – u „AMERICAN BARECH“, kde se u barpultů míchaly COCTAILY s LEDEM. Um Gotteswillen! Šlechta, zchudlá a nechápající, neboť byla nastolena ROVNOST, se stáhla do zadních pokojů svých vídeňských bytů, zatím co se pokoušela pronajmout svá sídla, své zámky komukoliv solventnímu, třeba i jako noblesní ÉTABILISMENT čili bordel. A „mladí pánové“ spolu s mladými, nyní nezaměstnanými ofiicíry se pokoušeli hledat svou obživu co „společníci“. Tehdy se pro to objevil název „GIGOLO“. Ten zdomácněl právě v oněch American-barech, právě tak jako vysoce trefný a skvěle charakterizující popěvek:

„*Kleiner Gigolo, armes Gigolo,
denke nicht mehr an die Zeiten:
Als du als Huszar, goldverschmürt sogar,
konntest durch die Strassen reiten!
Uniform passé, Liebchen sagt Adieu,
schöne Zeit du Gingst In Franzen
– wenn das herz dir auch Bricht,
mach ein lachendes Gesicht.
Man zahlt: und du must tanzen!*“

Kdo z bývalých ofiicírů na tento způsob života psychicky „*neměl*“, stáhl se kamsi do pozadí, podětkoval (v nemoderním, předválečném civilu), jak se dalo, scházel se s „kamarády-ofiicíry“ k beznadějným tlachům o bývalých časech – a živořil jako stará, rezivějící lokomotiva na vedlejší koleji. Sám je ještě pamatuji z plovárny v Laxenburgu v polovině 30. let, kde v noblesně pustnoucím prostředí bývalé letní rezidence habsburských císařů dožívali jako poslední bizoni v dobrovolné rezervaci. Změny na mapě Evropy odmítali brát na vědomí a ve svých elegantních, nyní již dosti ošuntělých koupacích pláštích se stále ještě (i přes „kamarádkské“ tykání) oslovovali plnými hodnostmi: *Herr Rittmeister Drabek, Herr Oberstleimant von Zielinski, Herr Oberst von Bentivegni de Haghyaros...*

Mým prvním učitelem plavání byl Herr Korvetten-Kapitän Hetschek. Nebyli ŽÁDNÉ národnosti, byli CÍSAŘSTÍ – a neměli naději: Vezmi ofiicírovi uniformu a je jako jelen, jemuž uřízli paroží. Hořce vzpomíná – a POHRDÁ. (Ale skvěle držení těla si zachová až do smrti, umíraje, má ruce připaženy.)

Do této Vídně podzimu 1918, zedrané, zimomřivé, hladové a přeorané, dezorientované a zbavené vši důstojnosti, vtrhl onen mohutný proud černých východních Židů. S bystrostí a cílevědomostí své rase vlastní se zachytili u svých soukmenovců – starousedlíků a s pomocí dříve uvedených pomocných organizací rozvinuli bleskově aktivity netušené a normálnímu Vídeňáku nepochopitelné, neboť byli pilní, neúnavně pracovití a nepopřávali si oddechu ani radovánek – s výjimkou posvátného SABATU. Jejich ženy jim byly dokonalou oporou, jsouce obětavými a oddanými strážkyněmi nedotknutelných DOMOVŮ. A u dětí se projevila ona zvláštní vlastnost Židů, pro níž je považujeme my, GOJÍM, za „chytřejší“: Nejsou, jsou jen – co orientální rasa – DŘÍVE ZRALÍ. Osmnáctiletý GÓJ je kluk, puberták, nezacílený, poletující po blbostech a oddávající se přerůzným srandám, který do dvaceti let ještě neví, čemu se má věnovat a na co vůbec má talent. Stejně starý ŽID už plně pomáhá svému otci, je mu už v mnohém plnohodnotným zástupcem a bystře vplouvá do celé jeho AGENDY. A židovská dívka je už v šestnácti, sedmnácti ZRALÁ k mateřství i k VEDENÍ a STRÁŽENÍ DOMOVA. Proto mají v gojském prostředí Židé vždy náskok před ostatními, což u gojím pochopitelně vzbuzuje žárlivost, závist i nenávisť. ▀

HNĚDÉ POLOBOTKY

Vrátil jsem se z prázdnin, které jsem poprvé prožil sám bez rodičů, do matičky Prahy, abych nastoupil do septimy reálky, tedy do maturitního ročníku. Předem mnou byla slavná zkouška dospělosti nejen ve škole, ale taky v životě. Psal se rok 1938, rok velkých zvrátů nejen v naší Československé republice, ale v celé Evropě. To jsem ovšem tehdy ještě nevěděl, i když bylo jasné, že se něco děje. Doma se vedly vzrušené debaty o Německu, o Hitlerovi, ale také o naší rodině, protože otec měl zastoupení německých firem, a tak šlo nejen o budoucnost Evropy, ale také o tu naši. Já jsem pochopitelně tu atmosféru vnímal, ale byl jsem zajatcem puberty, a to je jak známo doba, kdy se u dítěte klubou ty nejmělejší a taky nejpitomější myšlenky.

Mnichovskou tragédií jsem samozřejmě citlivě vnímal. Vzpomínám přesně na tu chvíli, kdy městský rozhlas znovu a znovu oznamoval občanům, že Německo obsadilo naše pohraničí a že máme zachovat klid a rozvahu. Bylo jasné, že Anglie a Francie mají jiné starosti než nějaké prťavé Československo. V tu chvíli ovšem už bez Slovenska. Dobře si pamatuji, jak lidi zkameněli na chodníku, jak si utírali oči a jak mlčky odnášeli svou bolest domů. Bylo to hrozné, ale puberta měla větší sílu než mnichovský diktát a já prožíval dále své mužné tužby. Tři hoši z naší třídy jsme se dohodli, že je na čase, abychom konečně poznali noční život Prahy a tak jsme se Viktor, Jiří a já domluvili, že společně vyrazíme do nočních ulic. Hlavní postavou byl Viktor zvaný Viki. Byl o něco starší než já, vysoký, urostlý a světlák. Jeho otec byl operním pěvcem v německém divadle a Viki poznal už několik měst v Evropě. Jiří byl taky fešák, ovšem z obyčejné rodiny obchodníka, ale byl hodně sečtělý, znal všechny moderní básníky, recitoval Nezvala, Halase, Horu atd. – zkrátka budoucí intelektuál. Já jsem ho upřímně obdivoval a taky trochu napodoboval. Ten třetí jsem byl já, vzrůstem nejmenší a tak trochu kašpar třídy, který imitoval profesory, vymýšlel lumpárny, ale uměl výborně hrát zcela nevinného záčka, zkrátka svatoušek. Byli jsme trojlístek, který společně prováděl nepravosti, jako například ukrást třídní knihu a hodit ji do Vltavy. Taky jsme spolu chodili místo do školy plavat, v létě na plovárnu, v zimě pak do Axy nebo třeba bruslit atd., atd.

Tentokrát jsme tedy chystali větší výpad, a to přímo do víru nočního reje pražského. Moji rodiče byli ten večer na návštěvě u rodičů Jiřího

a Viki si nás měl vyzvednout v půl deváté večer. Vzpomínám, že u Markusů, jak se jmenovali Jiřího rodiče, vzplanula ten večer pochopitelně vášnivá debata o strašných poměrech v naší scvrklé republice. Jenže Jiří a já jsme v tu chvíli mysleli na zcela jiné věci. To věčné lamentování nás už unavovalo a tak jsme byli rádi, když konečně dorazil Viki a my se mohli rozloučit a jít za svým velkým dobrodružstvím. Šli jsme nejdřív do nejbližší kavárny, myslím, že to byl Louvre, abychom na válečné poradě upřesnili definitivní plány. Dali jsme si kafe a určili maršrutu. Měli jsme dva bezpečné cíle. Za prvé známý noční podnik U staré paní a potom ještě proslulejší Džandalin v Husovce. O obou pajzlech jsme toho slyšeli nepočítaně. O těch úžasných typech, které tam člověk pozná, o polonáhých slečnách v odvážných kostýmech a ještě navíc muzika, tanec, rvačky! Pravda – trochu jsme se báli, ale co se dá dělat, kdo neriskuje, ten nevyhraje. Naše napětí dostoupilo vrcholu. Jde se do toho!

Bylo ještě brzy a tak jsme ještě hodinku prokecali, ovšem v hrozném napětí, a pak jsme konečně odpochovali do Michalské ulice. U staré paní jsme zaplatili vstupné a sestoupili po schodech do těch tajemných hlubin. Když jsme vstoupili, zjistili jsme, že je tu poloprázdno. Možná, že poloprázdno je přehnané. Seděla tu pouze hrstka lidí, muzika – to byl takový typický šraml, hrála právě tango a na parketu se spolu ploužily dvě dámy, patrně z místní posádky. Sedli jsme si k malému stolku a objednali každý sklenku vína. Dámy, které tam posedávaly, se sice po nás ohlédly, ale to bylo vše. Zřejmě jsme je nezajímali. Pan vrchní nám elegantně naservíroval naše víno a zeptal se, jestli nemáme další přání. Zatvářili jsme se svěťácky a řekli, že zatím ne. Uskrávali jsme náš mok a obhlíželi bojiště. Muzika hrála bez zájmu a bez temperamentu, v lokále se vznášel obvyklý kouř a občas se ozval od některého stolku dívčí smích. Tahle situace trvala nějakou chvíli. Náhle stála u našeho stolu jedna z místních dam. Nebyla ani stará, ani mladá, ani hezká, ani ošklivá, ale hodně zmalovaná. „Můžu si k vám sednout, pánové?“ řekla roztomile. „Samozřejmě, madame,“ řekl Viki a vstal. Madame si obřadně sedla. „Pánové jsou asi studenti, že jo?“ optala se. „Ano, ovšem, máte pravdu, jak jste to poznala, to je ale posťreh.“ Konverzovali jsme všichni najednou. „To je zkušenost, to víte. Lepšího člověka, toho já hned poznám.“ Pauza a úsměvy kolem dokola. „Můžu si objednat

skleničku šampaňského?“ Konverzace získala napětí. Opět menší pauzička. Pak promluvil náš gentleman Viktor: „Samozřejmě madame, to se ví.“ A znovu úsměvy, jen o poznání kyselejší. Měli jsme u sebe, pro všechny případy, dost peněz, ale nevěděli jsme, kolik takový šampus v pajzlu může stát, a nechtělo se nám vyhazovat peníze pro nic za nic. „Nešel byste si se mnou zatančit?“ zeptala se náhle Vikiho. Ten obřadně vstal a šel s ní na rejdiště. Viki tančil obstojně, i když první třída to nebyla. Když taneček skončil, mihla se madame kolem našeho stolku a pouze prohodila – „pardon, pánové“ – a zmizela v zákulisí. Za okamžik tu byl ovšem pan vrchní. „Ještě víno, pánové, nebo lahvičku šampaňského?“ Pak se k nám sklonil a tiše prohodil. „Kdybyste chtěli Primerosku, tak mrkněte. Skaut musí být vždy připraven, že jo.“ Zachechtal se, lehce se uklonil a zmizel.

Naše noční dobrodružství se začínalo ubírat nežádoucím směrem. My jsme chtěli divadýlko, ovšem za lacino, za málo, ale aktéři byli opačného názoru. Jiří navrhnul, abychom okamžitě odešli, Viki myslel, že je to trapné teď utíkat jako myši a já jsem byl toho názoru, abychom ještě půlhodinku vydrželi a pak hrdě odešli. Můj návrh vyhrál a tak jsme statečně seděli dál a cucali to pančované víno. Když doznělo další ohnivě tango, zahrál orchestr tuš, kapelník přistoupil na kraj pódia, v levé ruce držel housle a smyčec a v pravé třímalo vysoko nad hlavou trochu zánovní dámskou podprsenku. Hlasitě oznámil: „Dámy a pánové! Právě se našla tato krásná prvosenka. Některá z dam jí možná postrádá, nebo dokonce některý z pánů? (velký smích) Nuže, přihlaste se směle, ať můžete zas do postele – nebo domů...(ještě větší smích) Kapela ihned spustila svižný foxtrot a na parket přišlo dokonce pět párů! Bylo to skvělé, ale spíš k pláči než k smíchu. Z divokého nočního reje byl rázem dance makabre. „Pánové, nechcete-li mermomocí ztratit svou nevinnost, je na místě důstojně odkráčet,“ poznamenal Jiří. Zaplatili jsme a odešli při zvuku šramlu na čistý vzduch.

Zklamání bylo veliké, ale čekal nás ještě Džandalin, prý nejdrsnější zapadák Prahy. Vykročili jsme tedy směrem k Husově ulici. Praha byla podivně tichá a pustá. Obvyklý ruch v uličkách starého města se někam ztratil. Došli jsme až k Džandalinu beze slova. Tady byla taky tma a když Viki vzal za kliku, zjistil, že je zavřeno. Z našeho slavného výletu za tajuplným nočním životem se stal debakl. Vraceli jsme se tedy pomalu zpátky k Národní třídě. Cestou jsme ►

► narazili na malou vinárničku, která slibovala tolik potřebnou útechu. Přivítal nás prázdný lokál a příjemná starší paní. „Tak co si dáte, páni studenti?“ A my jsme si objednali kávu jako šlafrůnek slivovici. „No jo,“ poznamenal po chvíli Jiří, „my jsme přece jenom blbci. Myslíme na zábavu, ba přímo srandu, když ostatním lidem je spíš do pláče.“ „Ovšemže, Jiří,“ přidal se Viki, „jsme egoisti a introverti, kteří hýčkají své chůtce a nemyslí na duši národa.“ To mě dožralo: „Jdi do prdele, inteligente. Jirka má úplnou pravdu. Myslíme jen na sebe a ostatní je nám fuk. Ukradli nám Sudety, pan Hitler si brousí kudlu na další zabíjačku a my jsme uražení, že zavřeli Džandalin.“ Viki si ještě přisadil: „Pan prezident Beneš přece řekl, že má svůj plán, a když odletěl do Anglie, tak se ukázalo, že je to eroplán.“ Nadýchl jsem se k protiútok, ale paní hostinská přinesla kávu a slivovici a my jsme nechali ironie a připili si na tu naši smutnou vlast. „Ať žije ta naše republička a my taky – na zdraví.“ Dokonce jsme k tomu přípitku vstali. Na chvíli jsme ztichli. Já jsem si vzpomněl, jak jsem v září byl na velké manifestaci před Rudolfinem, kde z balkonu mluvili různí politikové – dav řval: „Dejte nám zbraně, dali jsme si na ně!“ A pak znovu a znovu, až se konečně objevil. Nastalo veliké nadšení a volalo se opakovaně: „Ať žije generál Syrový!“ A ten jednooký pohrobek Žižkův na tom balkoně prohlásil, že naši republiku uhájíme! A ten pán je teď předsedou vlády a my jsme uhájili všeho všudy prťavý kousek země, který se dá na kole přejet za pár hodin. „Kluci,“ ozval se Jirka, „už jste slyšeli, že vyšly nějaké nové noviny, jmenují se Vljajka a píšou se tam strašně fašistické kecy a štvou tam proti Židům?“ „Já vím,“ řekl Viki, „táta je měl půjčené. Je to prý hrůza – fašouni vylézají z děr. Ovšem rodověrný a ryze český fašouni!“

Po zaplacení jsme se zvedli a šli pomalu noční Prahou vstříc budoucnosti. Pod Jungmannovým pomníkem jsme se rozloučili a odebrali se do svých pelechů v naději, že se vyspíme z opičky i ze zlého zážitku.

Ráno mě probudil zvuk potlačovaného pláče odněkud z kuchyně. Co se to děje, říkal jsem si, vždyť je dnes Všech svatých a všichni mají spát? Vyskočil jsem z postele a letěl do kuchyně. Tam seděla na židličce paní Blažena, naše posluhovačka, a fňukala do kapesníku.

„Co se děje?“ vybařil jsem. „Pánovi se něco stalo. Milostpaní a pan Herbert šli za ním do kanceláře.“ Rázem jsem byl vzhůru, hodil na sebe šaty a řítit se fofrem do ulice U Půjčovny. Když jsem bez dechu dobíhal na místo, viděl jsem z dálky, jak od domu, kde měl táta kanceláře své firmy, odjíždí sanitka. Na chodníku stála máma, bratr a ještě pár lidí.

Všichni mlčeli a dívali se na chodník. „Co je? Co se stalo?“ vyrazil jsem ze sebe. Brácha mě chytil pevně za ruku – máma plakala na jeho rameni. „Táta spáchal sebevraždu,“ řekl tiše. „Podřezal si krk a obě ruce, ale žije.“

Už nevím, jak jsme se dostali domů. Pamatuji si jen, že v poledne se šel Harry do nemocnice zeptat, jak to s otcem vypadá. „Nepustili mě k němu. Je ještě v bezvědomí po operaci. Ztratil prý hodně krve... Tady mi dali jeho věci.“ Položil na zem velký papírový pytel, který byl na několika místech prosáklý krví. Zbytek dne se mi úplně vytratil z paměti. Nevzpomínám si vůbec na nic. Příští den byly Dušičky, svátek zesnulých. Všichni byli už brzy vzhůru, ale do nemocnice se nedalo jít před devátou hodinou. V té velké nemocnici na Karlově náměstí nás Harry dovedl k pavilonu chirurgie. V přízemí, hned za vchodem, jsme potkali zdravotní sestru. Někam spěchala, ale máma ji oslovila a zeptala se jí, kde leží pan Fischer. Na okamžik se zastavila a pak řekla, že pan Fischer v noci umřel a utíkala pryč. Nevím, jak tenhle okamžik popsat. Byli jsme samozřejmě připraveni na to nejhorší, ale tato blesková rána z milosti nás ohromila. Zůstali jsme oněmělí a bez hnutí. Máma nás pak vzala oba za ruce, pevně nás stiskla, pak se obrátila a jako náměščná odcházela ven. Doběhli jsme ji, zavěsili se do ní z obou stran a šli jsme pomalu a jakoby slavnostně domů. Máma se pomalu svlékla a šla si sednout do jídelny a my jsme si k ní přisedli a bezradně čekali, co dál. Máma si utřela slzy a konečně našla opět řeč. „Co teď budeme dělat? Bez něho? Jsme úplně na dně. Měl velké dluhy, obchody nešly – lidi nechtěli kupovat německé zboží a on ty dluhy nemohl

v tu chvíli zaplatit, a teď, když mu Němci oznámili, že nám berou zastoupení, přišel o všechno. No, ztratil naději – a ztratil hlavu, no, a tohle udělal.“ A tiše plakala do kapesníku.

Dlouho jsme seděli v té jídelně, beze slova, a cítili jsme to hrozné prázdno, které nás pohltilo. Nešlo jen o finance. Byl konec republiky, konec demokracie. Minulost se sesula jako domeček z karet a budoucnost najednou nebyla. Nebylo najednou nic. Domov – vlast – rodina...

Po chvíli máma pomalu vstala, v předsíni se zastavila u toho papírového pytle a řekla: „Honzo, prosím tě, odnes ten pytel na dvůr a hoď to všechno do popelnice. Krev se nedá vyprat. Ta drží navěky.“ A šla do ložnice a zavřela za sebou dveře. Vzal jsem ten pytel a šel dolů na dvůr. Držel jsem ho daleko od těla, protože ve mně budil hrůzu. Vysypal jsem pak všechno do popelnice. Zakrvácený oblek, košili, spodky, ponožky a nakonec vypadly skoro nové, elegantní hnědé polobotky – taky od krve. Těch je snad škoda, napadlo mě a boty jsem odnesl zpátky domů. V kuchyni něco uklízela paní Blažena. Když spatřila ty boty v mé ruce, tak vykřikla: „Ne, to ne! Já ty boty čistit nebudu!“ A utekla s brekem a s hrůzou v očích zděšeně z kuchyně.

Zůstal jsem stát s botama v ruce. Vyhodit nové boty? Teď, v naší situaci? Nevím, jak dlouho jsem tam stál, jako pomník zaslých časů. Pak jsem vzal kartáč a hadr a šel jsem na balkon ty boty vyčistit. Uvědomil jsem si svoji povinnost – byl jsem rázem dospělý a otevřel si dveře do nové budoucnosti.

Jaká asi bude?

► Jan FISCHER

kresba: Lucie LOMOVÁ

LITERATURA NEJEN S DAVIDOVOU HVĚZDOU

„Životopisné monografie, byť podložené pečlivou badatelskou prací, s chronologicky sestavenými daty, údaji o jednotlivých obdobích života a psychologickými analýzami, těžko mohou poskytnout živoucí obraz člověka Franze Kafky – na rozdíl od vzpomínek lidí, kteří byli s Kafkou

v přímém kontaktu, přestože si jejich postřehy často protřečtí (a někdy jsou i zcela mylné),“ píše ve své úvodní poznámce Hans-Gerd Koch, editor almanachu „Vzpomínky současníků – Setkání s Franzem

Kafkou“. Do rukou čtenářů, milovníků Kafkova díla, se dostává soubor třiceti devíti vzpomínek nejrůznějších osob, kteří popisují svá setkání s tímto mimořádným literárním zjevem.

Knihu otvírá nekrolog napsaný Kafkovým přítelem Felixem Weltschem, kterému se pod bezprostředním dojmem zprávy o Kafkově smrti povedlo vylíčit Kafkovu jedinečnou osobnost jen několika slovy a načrtnout výstižný portrét člověka. Řadu vzpomínek uzavírá text Maxe Broda, který se cítil být přítelem a jeho dílu zavázán až do své smrti. Většina textů z této knihy je publikována poprvé, což zvyšuje její atraktivnost.

Hans-Gerd Koch, SETKÁNÍ S FRANZEM KAFKOU, 211 str., Nakladatelství Franze Kafky, Praha 2004

Málokterá komedie dokáže bez jakékoliv újmy zaujmout několik generací po sobě,

aniž by se její humor vytratil a „šťavnatost“ příběhu vyschla. Takovou „stále zelenou“ komedii je nesmrtelná hra Oskara Wildeho „*Jak je důležité mít Filipa*“, hra plná elegantního humoru, efektních slovních obrátů, hříček a narázek, které čtenáře či diváka skvěle baví od první do poslední věty. Příběh dvou přátel a jedné lži byl napsán na sklonku 19. století, kdy byla Británie pod vládou královny Viktorie nejbo-

hatší zemí světa. Hra je nejen o lásce, ale také o omezenosti, konvenci a předsudcích vysoké společnosti, ve které se příběh odehrává.

Nakladatelství JITRO vydalo tuto hru jako dvojjazyčné vydání se zcela unikátním překladem, které je dílem třinácti překladatelů – studentů či absolventů oboru překladatelství, anglistiky a dalších příbuzných oborů. Původně to měl být cvičný text, ale výsledek experimentu byl natolik kvalitní, že by byla škoda tak dobrý a stylově jednotný text nevydat.

Vzhledem k česko-anglickému textu je kniha i velmi vhodným dárkem pro naše příbuzné a přátele, žijící v anglosaském světě.

Oskar Wilde, JAK JE DŮLEŽITÉ MÍT FILIPA, 170 str., Nakladatelství JITRO, Praha 2004

Hannah Arendtová (1906–1975) patří nesporně mezi nejzářivější zjevy mezi filozofy dvacátého století.

Arendtová pochází z rodiny asimilovaných ruských Židů a dostalo se jí skvělého vzdělání ve filozofii a klasické filologii nejprve ve Freiburgu u Edmunda Husserla a poté v Marborku u Martina Heideggera.

Pro osobní vztah s tímto filozofem přechází na heidelberskou univerzitu, kde v roce 1928 promuje u Karla Jasperse. Spolupracuje se sionistickou organizací, v roce 1933 je zatčena gestapem, podaří se jí však uprchnout a přes Francii a Portugalsko se dostává do USA, kde zůstala a celý život přednášela na nejprestižnějších univerzitách.

V Čechách vyšly její práce: *Eichmann v Jeruzalémě* (1995), *O násilí* (1995), *Původ totalitarismu* (1996), *Život ducha* (2001) a *Mezi minulostí a budoucností* (2002). Posmrtné vydání *Přednášek o Kantově politické filosofii* nám představuje neobvyklou a inspirující rekonstrukci Kantova politického myšlení, jehož jádrem je problém všeobecného užívání rozumu a s ním související expozice pojmů obrazotvornosti, vkusu a soudnosti.

Hannah Arendtová, PŘEDNÁŠKY O KANTOVĚ POLITICKÉ FILOSOFII, 201 str., OIKOYMENH, Praha 2002

Známý publicista a spisovatel Karel Hvížďala (1941) je autorem 21 knih rozhovorů s významnými osobnostmi našeho kulturního i politického života – namátkou vzpomeňme úspěšné rozhovory s V. Havlem, K. Sidonem, K. Schwarzenberkem, V. Bělohradským a dalšími. Hvížďalovi nelze upřít neomylný vkus, se kterým si vybírá své partnery pro rozhovor, neboť se vždy jedná o osobnost, jejíž dílo, neotřelé myšlení nebo silný společenský vliv překračuje běžné hranice.

Z těchto důvodů se pokusil nahlédnout i do způsobu myšlení naší přední výtvarné umělkyně, malířky, sochařky, kreslířky i grafičky paní Adrieny Šimotové (1926). Její originální výtvarný rukopis a těžké životní zkušenosti jsou možnými příčinami její umělecké kariéry, která je srovnatelná s díly Warhola či Koláře. Hvížďala rozdělil rozhovor do tří částí. V první se snaží zjistit, jak k umělkyni přichází inspirace, ve druhé se nechává poučovat, jak je možné vnímat abstraktní obraz, a ve třetí hledá společně odpověď na otázku, kdo je umělec a zda je v umění možné něco někoho naučit. Graficky krásně upravená publikace s množstvím dobře vytištěných reprodukcí a originálních fotografií potěší každého milovníka hezké knihy.

Karel Hvížďala, STOPY ADRIENY ŠIMOTOVÉ, 126 str., DOKOŘÁN-MÁJ, Praha 2005

Elie Wiesel není autorem, kterého je nutno našemu čtenáři představovat. Jeho vliv na rozvoj moderního židovského myš-

lení je zcela nepopíratelný a jeho dílo se stalo – už za autorova života – klasikou, ze které je neustále čerpáno. Kniha *Příběhy o naději* vznikla z veřejných přednášek, které Wiesel absolvoval ve Spojených státech

a jejichž cílem bylo studium starých textů s pomocí midrašických komentářů. Kniha je rozdělena na osm kapitol a už jejich název

mnohé napovídá: Elijáš, posel zázraků, Jonáš aneb neobratnost, Izajáš, zavražděný kníže, Daniel, přítel mocných, Jeremjáš aneb oblíbená oběť, Ezechiel, prorok v dáli, Ezdráš a Nehemjáš aneb návrat na Sijón a Ester, královna v ilegalitě.

V úvodu svých Příběhů Wiesel píše: „Vstupujeme do studia tak, jako se vstupuje do modlitby – s pocitem vděku a zároveň vzrušení. Vždyť právě zde, na stránkách zažloutlých staletí, se díky hledání ocitáme mezi známými i neznámými přáteli, kteří se také, stejně jako my, pokoušeli rozumět, poznávat a pozvednout čas nebo alespoň vnímaní času.“

Elie Wiesel, PŘÍBĚHY O NADĚJI, 135 str., PORTÁL, Praha 2001

Bedřich Róna (1930), narozený v Jelšavě na Slovensku, vzpomíná na své dětství v židovské komunitě Hlohovce, kam se jeho rodiče přestěhovali. Šťastné dny jsou přerušeny dupáním a zpěvem gardistů, následují protizhidská opatření, arizace a strach o holý život. Autor ukazuje v autentických příbězích lidí ze svého okolí nesmyslnost a nepochopitelnost holocaustu, mapuje jejich

osudy i v době poválečné a klade si otázku, jak lze s tím vším, co bylo prožito, dále žít. Snaha zapomenout je také způsob řešení, nicméně autor nakonec říká: „Někteří z nás měli štěstí. Přezili apokalypsu, jaká do té doby neměla v dějinách lidstva obdoby. Nehovořili jsme o svých zážitcích. Ani vlastním dětem jsme o TOM mnoho nevyprávěli. Ukázalo se, že to nebylo správné.“

Bedřich Róna, OSUDY Z TEMNÝCH ČASŮ, 124 str., Nakladatelství GplusG, Praha

Roztomilým počinem nás obdařilo nakladatelství JITRO, které vydalo drobnou, útlou, ale zábavnou a chytrou knížku Georga Christopa Lichtenberga nazvanou Myšlenky, postřehy, nápady... Lichtenberg (1742–1799) byl profesorem experimentální fyziky, matematiky a astronomie na univerzitě v Göttingenu. Tento velice vzdělaný muž sepsal přibližně 230 populárně vědec-

kých článků, z nichž mnohé vynikají zábavností a satirickou vervou. Proslul zejména svými rukopisnými krátkými záznamy, které mu po jeho smrti vynesly pověst jednoho z nejlepších německých aforistů. Knížka v krásné úpravě s několika rytinami Williama Hogartha by neměla být v knihovně, ale měla by nás všude doprovázet, ukryta v kapse či kabelce, aby kdykoliv byla k dispozici jako důležitý lék proti hlouposti, kterou neustále potkáváme. Dovolte alespoň tři ukázky:

„Jak to jde?“ zeptal se slepý chromého. „Jak vidíte,“ zněla odpověď.“

„Lidé, kteří nikdy nemají čas, pracují nejméně.“

„Vypil kalich hrdosti.“

Georg Christoph Lichtenberg, Myšlenky, postřehy, nápady, 137 str., JITRO, Praha 2004

► Milan KALINA

EDICE SIFREJ MAHARAL: NER MICVA

Nakladatelství P3K uvádí na trh novou edici Sifrej Maharal, tedy Maharalovy knihy.

Maharal, obecně známý spíše jako rabi Löw, se narodil pravděpodobně v dnes polské Poznani v roce 1512 do významné a bohaté německé židovské rodiny. Roku 1553 se stal moravským zemským rabínem. Z Moravy přišel později do Prahy, kde byl vrchním rabínem až do své smrti v roce 1609.

Byl skvělým pedagogem a je autorem mnoha vynikajících spisů. Nicméně české, ale i širší židovské veřejnosti po celém světě je dnes znám spíše jako hrdina nejrůznějších legend, především té o Golemovi.

Vydavatelé nové edice říkají: „Je smutné, že myšlenky jednoho z klíčových autorů židovské filozofie, učenice, který svým dílem ovlivnil jak chasidy, tak mitnagedy a sionisty, nejvýznamnějšího rabína, který kdy na našem území působil, a autora

desítky vynikajících spisů, jsou dnes v Česku prakticky neznámé... Stručně řečeno, cílem edice Sifrej Maharal je představit rabi Löwa jinak než jen jako autora jakéhosi hliněného obra.“

Prvním titulem řady Sifrej Maharal je spis Ner Micva, věnovaný svátku Chanuka, který vyšel 14. prosince, právě den předtím, než jsme zapálili první chanukovou svíci.

V českém překladu je dílo rozděleno do osmi kapitol, symbolicky představujících osm chanukových světel. V předmluvě k tomu překladatel a redakce uvádí: „Tímto členěním textu respektujeme tanachickou moudrost (Příslaví 15:23): „Jak dobré je slovo v pravý čas,“ čímžž laskavého čtenáře vybízíme k pravidelnému zamyšlení nad knihou ve dnech svátku Chanuka, v čase, kdy za okny sílí světla chanukií. Na každý den svátku vychází jedna kapitola. Kromě vlastních svatých chanukových světel zapalujeme po všech osm dní svátku i svíci všední, služebnou, pomocníka, kterému v hebrejštině říkáme ŠAMAŠ. Proto jsme i my doplnili překlad hebrejského originálu skromným „šamašem“ (vysvětlujícím textem) ke každé svíci.“

Opoznávkovaný překlad vrchního zemského rabína Karola E. Sidona je doplněn doslovem, věnovaným významu Maharala a jeho díla. Dále pak vydání obsahuje základní Maharalova životopisná data, bibliografii a slovník vybraných pojmů.

V edici Sifrej Maharal vyjdou ještě následující knihy:

výběry z Netivot olam (o etice judaismu), z Gvurot Hašem (o východu z Egypta), z Tiferet Jisrael (o darování Tóry a Desatera), z Necach Jisrael (o exilu a zničení Chrámu), z Chidušej agadot (různé komentáře k Talmudu), z Beer hagola (obhajoba rabínského judaismu)

Dále plánuje vydavatelství P3K vydání tematicky uspořádaných myšlenek rabi Löwa (například k modlitbám, pasážím Tanachu a dalším).

Blíže informace (včetně ukázky) jsou k dispozici na webových stránkách nakladatelství www.p3k.cz, kde lze knihu rovněž objednat za 169 Kč.

KULTURNÍ PROGRAM LEDEN 2007

Vzdělávací a kulturní centrum Židovského muzea v Praze
 Maiselova 15, 110 00 Praha 1, 3. patro
 tel. 222 325 172, fax 222 318 856, www.jewishmuseum.cz
 education@jewishmuseum.cz

pondělí 8. 1. v 18 h

Rabín **Saša Pečarić** ze Stern College, New York, USA – *Nejdůležitější slovo v Tóře*. Přednáška (česky). Vstupné 20 Kč

úterý 9. 1. v 18 h

Šoa – součást živé historie 21. století – přednáška **prof. MUDr. Tomáše Radila, DrSc.** navazující na cyklus Etická filozofie holocaustu. Vstupné 20 Kč

čtvrtek 11. 1. v 18 h

Parašat hašavua/Týdenní čtení Tóry – přednáška vrchního zemského a pražského rabína **Efraima K. Sidona**. Vstupné 20 Kč

pondělí 15. 1. v 18 h

Židovské housle **Alexandra Shonerta** – koncert pro sólové housle a klavír. Špičkový houslový virtuos hraje kromě vlastních skladeb i své úpravy židovských folklorních písní a skladby Josepha Archrona a Ernesta Blocha. Vstupné 60 Kč

úterý 16. 1. v 18 h

Deník Věry Kohnové. Deníček třináctileté židovské dívky z Plzně, která si zaznamenávala své zážitky od léta 1941 do ledna 1942, kdy odjela s transportem do Terezína. Nikdo z její rodiny nepřežil. Presentaci knihy uvádí **dr. Zdeněk Susa**, který ji vydal jako faksimile deníku s českým přepisem a s překladem do angličtiny a němčiny. Vstupné 20 Kč

středa 17. 1. v 18 h

Židé v hlavních zemích diaspor: Slovensko – **Petr Brod** moderuje debatu na aktuální téma: co se změnilo v postavení Židů od konce druhé světové války. Diskutují: **Peter Salner** (předseda ŽNO Bratislava), **Beata Leichtová** (tajemnice ŽNO

Bratislava), **Ivan Kamenec** (historik, Historický ústav SAV) a **Fedor Gál** (sociolog). Vstupné 20 Kč

úterý 23. 1. v 18 h

Země jednoho Boha – režisér **Oliver Malina Morgenstern** a fotografka **Darina Krajánková** uvádějí film o Izraeli z cyklu *Nová cestománie*. Doplněno ukázkami unikátních fotografií a besedou. Vstupné 20 Kč

středa 24. 1. v 18 h

Norbert Auerbach – *Praha, Hollywood a zpátky*. Povídání o životě česko-židovsko-amerického filmového magnáta. Uvádí **Petr Brod**. Vstupné 20 Kč

čtvrtek 25. 1. v 18 h

Den holocaustu – varování zemřelých, svědectví přeživších. Večer věnovaný Mezinárodnímu dnu památky obětí holocaustu a předcházení zločinům proti lidskosti (27. leden). Prožili peklo, vernisáž výstavy fotografií **Jany Nosekové-Žantovské** – portréty izraelských Čechů a Slováků, kteří přežili holocaust. Úvod **Leo Pavlát** (ředitel ŽMP). **Vlasta Chramostová** – recitace básní **Otto Weisse**, **Jirí Hošek** – violoncello. Občerstvení

NOVÝ CYKLUS:

úterý 30. 1. v 18 h

PhDr. Jan Rataj, CSc. (VŠE Praha, Fakulta mezinárodních vztahů, katedra politologie) – *Česká politika v druhé republice – kritický pohled na „neznámé“ češtví*. Přednáška z cyklu *Druhá republika a Židé*. Vstupné 20 Kč

NOVÝ CYKLUS:

středa 31. 1. v 18 h

Ženy v bibli, ženy dnes. Díl I. – Adam,

Lilit a Eva. Dominance, submisivita, partnerství. Hrdinky Tanachu v podání tradičních rabínských komentátorů a současných feministických komentátorek. Jak se změnilo vnímání hrdinky a jejího příběhu, když do procesu interpretace vstoupí ženy? A jaký dopad má tato skutečnost na životy dnešních žen a mužů, příslušníků židokřesťanské kultury? Přednášky hebraistky **Mgr. Terezie Dubinové**. Vstupné 20 Kč

NEDELNÍ PROGRAM PRO DĚTI A JEJICH RODIČE

14. ledna 2007 v 14 h

Arje vůbec není líný, on má Šabat. Když Bůh stvořil svět, odpočinul si. Když Židé postavili Chrám, odpočívali. Arje v sobotu taky odpočívá. Prohlídka: Klausová synagoga. Jednotné vstupné 40 Kč

Sál je přístupný vždy 20 minut před zahájením programu. 15 minut po začátku programu není vstup do Vzdělávacího a kulturního centra povolen.

VÝSTAVY

Můžeme se domluvit – výstava připomínající život a odkaz **doc. Mileny Hübschmannové, CSc.**, zakladatelky oboru romistika na Karlově universitě v Praze, etnologky, etnografky, socioložky, lingvistky, historičky a překladatelky světového významu. Výstava potrvá do 23. ledna.

Prožili peklo – výstava fotografií **Jany Nosekové-Žantovské** – portréty izraelských Čechů a Slováků, kteří přežili holocaust. Výstava potrvá do poloviny března. (Výstavy jsou otevřeny pro veřejnost Po–Čt 10–16 h, Pá 10–15 h.)

VKC ŽIDOVSKÉHO MUzea V PRAZE, POBOČKA BRNO, TŘ. KPT. JAROŠE 3, 602 00 BRNO

úterý 9. 1. v 19 h

Marc Chagall Přednáška **prof. Danuše Kšicové** o významném malíři a scénogra-

fovi, ale také básníkovi. Program bude doplněn projekcí Chagalových děl a dalších materiálů. Vstupné 10 Kč

čtvrtek 18. 1. v 19 h

Staropražská legenda o Golemovi v tvorbě V+W. V+W revue *Golem* inspiro-

vala po dvaceti letech film *Císařův pekař a Pekařův císař*. Méně známá je skutečnost, že o původní revue z roku 1931 projevila ve své době zájem i francouzská filmová studia, s nimiž dvojice V+W spolupracovala na snímku *Pudr a benzin*. Díky těmto vazbám vznikl nový, značně upravený námět, ovlivněný událostmi v Německu... Přednáška **Mgr. Andrey Jochmanové, Ph.D.** spojená s projekcí unikátního francouzského snímku *Golem* z roku 1936. Vstupné 20 Kč

úterý 23. 1. v 19 h

Tvůrčí slovo J. Langera, M. Bubera a R. Weinera. Zamyšlení doc. Wolfa Spitzbardta nad významem slov a jejich

tvůřivým gestem v díle tří významných židovských osobností střední Evropy 20. století. Vstupné 10 Kč

neděle 28. 1. v 15 h

Rozinky a mandle: Tu bišvat – „Nový rok stromů“. V Izraeli se obvykle na Tu bišvat sází nové stromky, ale u nás je půda ještě zmrzlá a *Nový rok stromů* oslavujeme jinak – zkusíme si třeba nové stromečky vyrobit z různých plodů. Program a soutěž pro děti od 5 let a jejich doprovod. Vstupné 40 Kč

úterý 30. 1. v 19 h

Léon Bakst – scénograf secese. Přednáška **Mgr. Pavla Kleina, Ph.D.** je věno-

vána osobnosti a dílu malíře, grafika a scénografa *Léona Baksta* (Lva Samojloviče Rosenberga) – (1866–1924), který se proslavil jako scénograf světoznámého baletního souboru S. P. Ďagileva *Les Ballets Russes* a byl též jedním z učitelů M. Chagalla. Vstupné 10 Kč

Sál je přístupný vždy 20 minut před zahájením programu a 15 minut po začátku programu není vstup do Vzdělávacího a kulturního centra povolen. Výstavy „Příběh dětí – kresby dětí z terezínského ghetta“ a „Děvčata z pokoje č. 28, L 410, Terezín“ potrvají do 26. 1. 2007.

Židovská obec v Praze – sál ve 3. patře, Maiselova 18

PODVEČER S YVONNE PŘENOSILOVOU

Druhé rendez-vous s J. N. Assmanem,

kurátorem Muzea hl. m. Prahy

tentokrát o židovských mecenáších v Praze
a dalších zajímavostech, na které se zeptáte.

středa 24. ledna 2007 v 16 h

JAK VYUČOVAT O HOLOCAUSTU PAMÁTNÍK TEREZÍN

opět vyhlašuje ve spolupráci s MŠMT ČR, VKC Židovského muzea v Praze a Muzeem romské kultury v Brně dva termíny I. stupně seminářů „Jak vyučovat o holocaustu“, a to

2.-4. 3. 2007 a 9.-11. 3. 2007.

Přihlášky a další informace získáte na Vzdělávacím oddělení Památníku Terezín a na našich internetových stránkách **www.pamatnik-terezin.cz** v sekci „vzdělávání“.

CENZURA nebo VYVÁŽENOST?

Známeho a zkušeného filmového dokumentaristu, režiséra a kameramana Martina Vadase (1953), který se programově angažuje ve věci poznání nacistické a komunistické totalitní minulosti, zaujal příběh kpt. Vladimíra Hučína (1952), aktivního bojovníka proti komunistickému režimu a po revoluci deset let skvěle hodnoceného pracovníka BIS natolik, že se rozhodl o něm natočit dokument. Bývalý agent BIS energicky a nesmlouvavě odkrýval a stále odkrývá bývalé komunisty ve státním aparátu a vysloužil si za to řadu vykonstruovaných obvinění a několik let trvající soudní procesy. Teprve poté, kdy se soudní fraška proměnila už v politicky neúnosnou aféru, vynesly okresní i krajský soud verdikty, které jej zcela zprošťují všech obvinění.

Dokument Martina Vadase „*Pravdě podobný případ Vladimíra Hučína*“, natáčený čtyři roky sběrnou metodou, byl dokončen v Televizním studiu Brno 16. srpna 2006 a od té doby měl být několikrát zařazen do vysílání. Až poté, kdy se začalo otevřeně mluvit o cenzuře v v České televizi, byl film „*uvolněn*“ a 5. prosince na programu ČT 2 uveden. Dokument mapuje léta trvající kauzu „*boje státu proti nepohodlné*

osobě“ a nechává promluvit politiky, poslance, bývalé politické vězně, advokáty a oslovuje i soudce. Film ukazuje bezradnost české postkomunistické společnosti na pozadí příběhu justičního pronásledování Vladimíra Hučína. Otevřenost dokumentu, četná svědectví i drastické scény policejního teroru při „*vynášení*“ Hučínových příznivců, kteří se dostavili v den jednání do soudní budovy – to vše vyznívá jako naléhavý apel varující před porušováním občanských svobod v současnosti. To bylo i nepřiznaným důvodem, proč se veřejnoprávní Česká televize snažila tento dokument potlačit a nevysílat. Záminku k nevysílání měla poskytnout etická komise ČT vyjádřením o tzv. „*nevyváženosti*“ dokumentu.

V naší rubrice **HYDE PARK** uveřejňujeme k tomuto případu názor Českého filmového a televizního svazu (**FITES**), který se od svého založení vždy stavěl proti jakékoliv formě cenzury a prosazoval pro filmové a televizní tvůrce pracovní podmínky umožňující nejširší možnou tvůrčí svobodu.

Domníváte se, že naše současná společensko-politická situace umožňuje obnovení cenzurních zásahů (hrostejně pod jakým pretextem), a pokud ano, jak je možné tomuto nebezpečí čelit? Tak se ptá dnešní **HYDE PARK** a těší se na vaše četné reakce.

► Milan KALINA

PROHLÁŠENÍ VÝKONNÉHO VÝBORU FITESU

Výkonný výbor Českého filmového a televizního svazu se dne 21. listopadu 2006 zabýval případem dokumentu Martina Vadase „*Pravděpodobný příběh Vladimíra Hučína*“.

Po zhlédnutí zmíněného filmu výkonný výbor jednomyslně konstatoval, že z hlediska tvůrčího a obsahového neshledal jediný důvod, proč by dokument nemohl být vyslán ČT. Film není v žádném rozporu se zákony, ani podmínkami zákona o ČT. Zachytil specifický problém kauzy Vladimíra Hučína a je tak potřebnou reflexí naší společnosti, obsahově výrazně převyšující velkou většinu dokumentárních děl vysílaných ČT.

FITES považuje za pochopitelné a správné, že s ohledem na kandidaturu pana Hučína do Senátu ČR nebyl dokument zařazen do vysílání v době volební kampaně.

Dokument Martina Vadase, diskré a argumenty kolem něj však potvrdily nepřijatelnou skutečnost, že v ČT se stalo nepsanou, ale obvyklou normou uplatňovat v různých žánrech požadavek tzv. „*vyváženosti*“. Principy vyváženosti, platné pouze pro zpravodajství, jsou často nepřijatelné a nekvalifikovaně uplatňovány i v oblastech tvorby, kde je takový požadavek absurdní. Naopak, často slouží ke skryté cenzuře, ovlivňování autorů a tvůrců, aby „*vyvážili*“ své práce „*patričným směrem*“, případně i jako argument k neodvysílání díla.

Požadavek na „*vyváženost*“ autorského dokumentu, (jako např. o panu Hučínovi) je neakceptovatelný. Každé dílo obdobného charakteru je subjektivním pohledem autora na znázorňovanou osobnost, jev i událost. I při maximální snaze o objektivitu volí každý tvůrce priority i prostor pro zaznamenané skutečnosti podle svého osobního přesvědčení, vkusu apod.

Česká televize má dostatek možností „*vyvážit*“ subjektivní pohled jednoho tvůrce např. tím, že závažná témata zadá ke zpracování více tvůrcům, aby zajistila pluralitu pohledu či názorů.

Výkonný výbor FITESU kromě uvedených skutečností konstatuje, že úroveň pořadů České televize v oblasti dokumentární a publicistické tvorby nepřijatelně klesá.

Jak kromě jiného dokazuje absence zajímavých či objevených děl v rámci výročí sovětské invaze 1968, výročí smrti Milady Horákové nebo z období normalizace, listopadu 1989 apod.

Česká televize nemá v současnosti jediný opravdu investigativní pořad, který by důkladně a neobjektivně sledoval korupci, klientelismus a nepoctivost na politické scéně. Na rozdíl od komerčních televizí.

Žádáme proto vedení ČT, aby zajistilo koncepci a kvalifikované vedení v oblasti dokumentární a publicistické tvorby, stejně jako názorovou pluralitu.

FITES má v současné době informace o dalším „*problematickém*“ dokumentárním díle, kdy je jeho autorovi opět předkládán argument nevyváženosti, příliš silného názoru apod.

Dovolujeme si zdůraznit, že společně s ostatními koncesionáři si neplatíme Českou televizi proto, aby s ní byli spokojeni politici.

FITES je připraven aktivně se podílet na spolupráci s ČT, která povede k nápravě nepřijatelného stavu v této oblasti televizní tvorby.

► Za výkonný výbor předseda Jan KRAUS